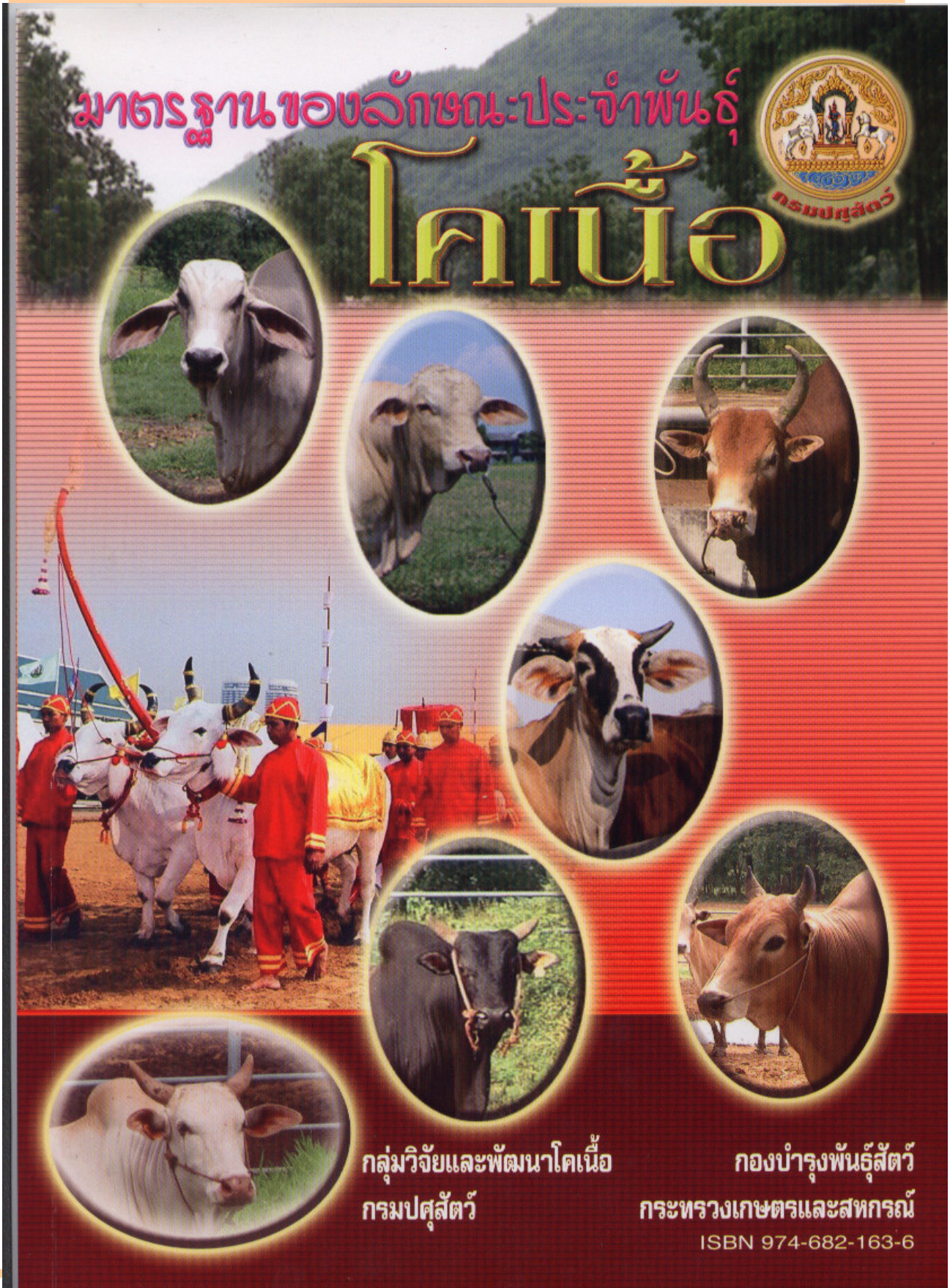
มาตรฐานของลักษณะประจำพันธุ์
โคเนื้อ
กรมปศุสัตว์
กลุ่มวิจัยและพัฒนาโคเนื้อ
กรมปศุสัตว์
กองบำรุงพันธุ์สัตว์
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ISBN 974-682-163-6

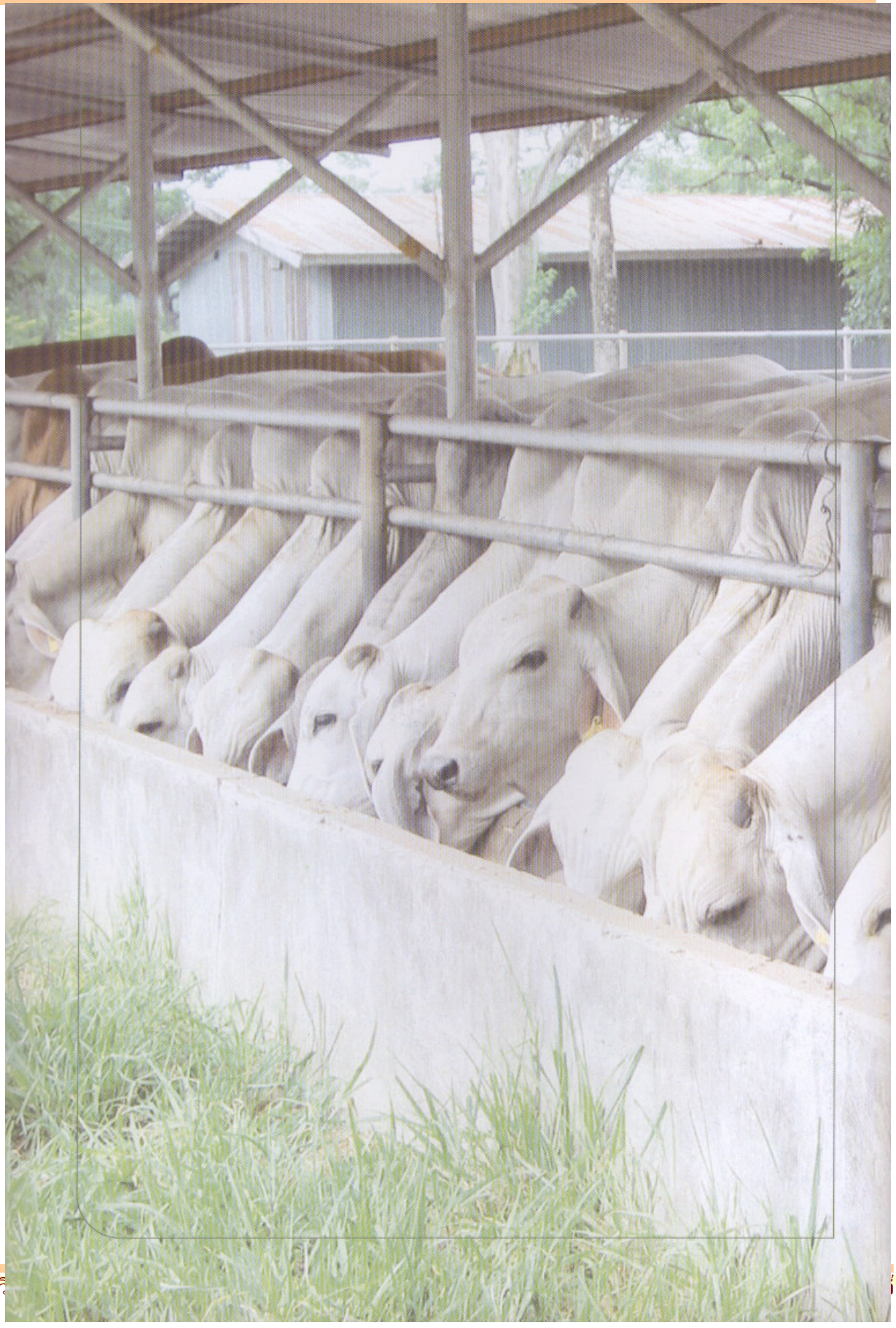

มาตรฐานของลักษณะประจำพันธุ์ โคเนื้อ

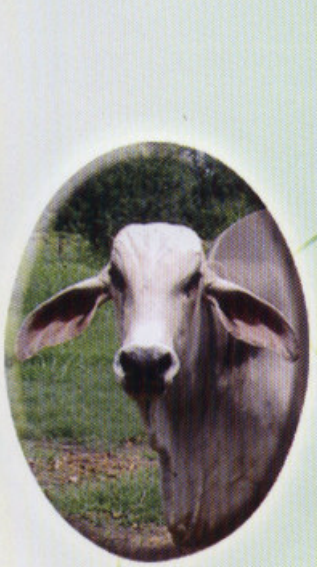

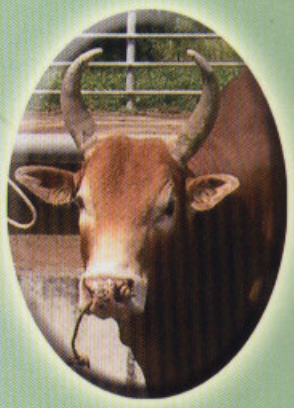

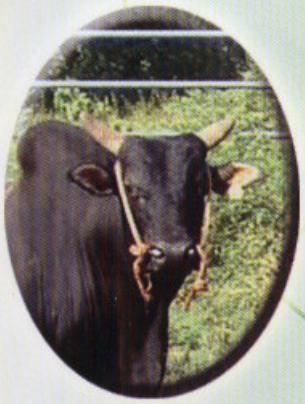

คำนำ

กรมปศุสัตว์ได้ดำเนินการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์และอนุรักษ์พันธุกรรมที่ดีของโคเนื้อหลายสายพันธุ์ ได้แก่ โคพันธุ์ไทยบราห์มัน โคพันธุ์กบินทร์บุรี โคพันธุ์ตาก และโคพื้นเมือง โดยโคพื้นเมือง แบ่งเป็นโคพื้นเมืองสายภาคเหนือ (โคขาวลำพูน) ,โคพื้นเมืองสายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (โคสายภาคอีสาน), โคพื้นเมืองสายภาคกลาง (โคลาน) และโคพื้นเมืองสายภาคใต้ วัตถุประสงค์ในการปรับปรุงพันธุ์โคเนื้อของกรมปศุสัตว์ เพื่ออนุรักษ์พันธุกรรมดั้งเดิมที่ดีเด่นของโคพื้นเมืองไว้ เช่น การให้ลูกดก การทนต่อโรคและแมลงรบกวน เป็นต้น โดยคงลักษณะดีเด่นเหล่านี้ไว้ให้คงอยู่ในตัวสัตว์ เพื่อเป็นมรดกทางพันธุกรรมให้คนรุ่นหลังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้กรมปศุสัตว์ยังได้สร้างโคสายพันธุ์ใหม่ที่มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของทุกภูมิภาคในประเทศได้ และเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน กรมปศุสัตว์จึงได้จัดทำหนังสือมาตรฐานของลักษณะประจำพันธุ์โคเนื้อ จำนวน 7 สายพันธุ์ข้างต้นขึ้น สำหรับใช้เป็นมาตรฐานในการศึกษาวิจัย พัฒนาปรับปรุงพันธุ์และอนุรักษ์พันธุกรรมที่ดีของโคเนื้อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้สูงสุดและยั่งยืนต่อไป

หนังสือมาตรฐานของลักษณะประจำพันธุ์โคเนื้อเล่มนี้สำเร็จได้ด้วยการระดมความรู้จากนักวิชาการผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของโคเนื้อในแต่ละสายพันธุ์จากกองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ ทั้งให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนเสร็จสมบูรณ์ หากเกิดข้อผิดพลาดประการใดต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย และจะเป็นการดีหากท่านจะกรุณาติดต่อกลับมายังคณะผู้จัดทำ เพื่อนำไปปรับปรุงให้เกิดความถูกต้องในการจัดพิมพ์ครั้งต่อไป คณะผู้จัดทำจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ทุก ๆ ท่านที่มีความสนใจงานทางด้านโคเนื้อได้เป็นอย่างดี

กลุ่มวิจัยและพัฒนาโคเนื้อ
กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์

สารบัญ

หน้า

บทนำ..... 7

การจัดจำแนกโค..... 9

โคพื้นเมือง..... 12

ประวัติของโคพื้นเมือง..... 13

รูปร่างลักษณะของโคพื้นเมือง..... 15

สีของโคพื้นเมือง..... 17

อุปนิสัย..... 20

ความสามารถในการเลี้ยงดูลูก..... 20

สายพันธุ์โคพื้นเมือง..... 21

1. โคพื้นเมืองสายภาคเหนือ หรือโคขาวลำพูน..... 21
2. โคพื้นเมืองสายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือโคสายภาคอีสาน..... 27
3. โคพื้นเมืองสายภาคกลาง หรือโคลาน..... 32
4. โคพื้นเมืองสายภาคใต้..... 37

โคสายพันธุ์อื่น ๆ 43

1. โคพันธุ์ไทยบราห์มัน..... 43
2. โคพันธุ์กบินทร์บุรี..... 51
3. โคพันธุ์ตาก..... 56

เอกสารอ้างอิง..... 61

กิตติกรรมประกาศ

หนังสือเล่มนี้ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่ง จากเจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตาก ได้แก่ คุณไพโรจน์ ศิริสม และคุณสุนทร รัตนจำรูญ ในการหาข้อมูลและรูปภาพประกอบ ขอขอบคุณคุณเอก วิทูรพงศ์และคุณธีระชัย ช่อไม้ ที่ช่วยตรวจทานต้นฉบับให้อ่านเข้าใจง่ายยิ่งขึ้น

กลุ่มวิจัยและพัฒนาโคเนื้อ
กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์

บทนำ

โคเป็นสัตว์กระเพาะรวมที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ เนื่องจากเป็นสัตว์ที่มีระบบย่อยอาหารหยาบที่มีคุณภาพต่ำ มีราคาถูก มนุษย์ใช้ประโยชน์ได้น้อยให้เป็นเนื้อหรือน้ำนมที่มีคุณค่าทางโภชนาการที่สูงกว่า มนุษย์สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดีกว่า ทั้งนี้เพราะโคมีระบบการย่อยอาหารหยาบที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกระเพาะอาหารที่มีคุณลักษณะพิเศษแตกต่างจากสัตว์กระเพาะเดี่ยวทั่วไป คือ ประกอบด้วยกระเพาะส่วนต่าง ๆ 4 ส่วน ได้แก่

1. กระเพาะรูเมน (rumen) หรือกระเพาะหมัก หรือผ้าขี้ริ้ว เป็นกระเพาะที่มีความจะมากที่สุด เมื่อโคโตเต็มที่จะมีความจุถึง 80% ของกระเพาะทั้งหมด หรือถ้าคิดเป็นของเหลว กระเพาะนี้มีความจุได้ถึง 40-60 แกลลอน หรือมีความสามารถจุหญ้าได้มาก ถึง 40-60 แกลลอน หรือมีความสามารถจุหญ้าได้มากถึง 134 กก. ผนังภายในจะบุด้วยกล้ามเนื้อซึ่งมีลักษณะเป็นส่วนที่ยื่นแหลมเล็ก ๆ (papillae) เป็นจำนวนมาก กระเพาะส่วนนี้ทำหน้าที่เก็บพักเพื่อหมักหญ้าให้อ่อนนิ่ม หญ้าที่มีชิ้นใหญ่จะถูกสำรอกออกไปเคี้ยวใหม่เรียกว่า การเคี้ยวเอื้อง (rumination) กระเพาะส่วนนี้ยังมีจุลินทรีย์ต่าง ๆ (microorganisms) เช่น แบคทีเรีย ยีสต์ และโปรโตซัว อาศัยอยู่แบบพึ่งพาอาศัยและทำประโยชน์ให้ซึ่งกันและกัน (symbiosis) กล่าวคือจุลินทรีย์ใช้กระเพาะเป็นที่พักพิง และใช้อาหารจากกระเพาะรูเมนเพื่อดำรงชีพ ส่วนโคจะได้รับประโยชน์ โดย จุลินทรีย์จะเป็นตัวการช่วยย่อยอาหารพวกเยื่อใย ช่วยสร้างโปรตีนและไวตามินบีให้กับตัวโค

2. กระเพาะเรติคิวลัม (reticulum) หรือรังผึ้ง อยู่ทางด้านหน้าของกระเพาะรูเมน มีความจุประมาณ 5% ของความจุของกระเพาะทั้งหมด ทำหน้าที่เก็บพักอาหาร ควบคุมและส่งก้อนหญ้า (bolus) จากกระเพาะรูเมนเข้าสู่หลอดอาหารในกระบวนการเคี้ยวเอื้อง และคอยควบคุมการส่งก้อนอาหารที่ละเอียดแล้วจากรูเมนเข้าสู่กระเพาะโอมาซัมต่อไป นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ป้องกันไม่ให้สิ่งแปลกปลอม เช่น ตะปู ลวด ที่ติดมากับอาหารผ่านเข้าสู่กระเพาะส่วนอื่น ๆ

3. กระเพาะโอมาซัม (omasum) หรือสามสิบกลีบ กระเพาะส่วนนี้มีความจุประมาณ 8 % ของความจุของกระเพาะทั้งหมด หน้าที่ของกระเพาะส่วนนี้ยังไม่ทราบแน่ชัด แต่เชื่อว่าทำหน้าที่บีบน้ำออกจากอาหาร น้ำหรือของเหลวที่ถูกบีบออกมาจะถูกดูดซึมโดยกระเพาะส่วนนี้ช่วยบดขยี้อาหารให้แหลกละเอียดขึ้นอีกและช่วยส่งอาหารไปยังกระเพาะอะโบมาซัมต่อไป

4. กระเพาะอะโบมาซัม (abomasum) หรือกระเพาะแท้ มีความจุประมาณ 7% ของความจุของกระเพาะทั้งหมด ทำหน้าที่ย่อยอาหารโดยการหลั่งน้ำย่อยคล้ายกระเพาะของสัตว์กระเพาะเดี่ยวทั่วไป

การเพิ่มผลผลิตอาหารประเภทเนื้อหรือน้ำนมจึงมีความจำเป็นสำหรับทุกประเทศ เพื่อเพิ่มปริมาณของอาหารโปรตีนให้สอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของประชากรโลก โคจึงเป็นสัตว์เลี้ยงชนิดหนึ่งที่มีมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยโคที่เลี้ยงกันอยู่สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามประเภทของการให้ผลผลิต คือ กลุ่มที่ให้ผลผลิตเนื้อเป็นหลัก (beef cattle) และกลุ่มที่ให้ผลผลิตน้ำนมเป็นหลัก (dairy cattle) แต่หากแบ่งตามแหล่งกำเนิดก็สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มเช่นกัน คือ กลุ่มโคตระกูลเมืองร้อน (Bos indicus) และกลุ่มโคตระกูลเมืองหนาว (Bos taurus) หากจะพิจารณาถึงการแบ่งกลุ่มของสัตว์ที่เกิดขึ้นในโลกก็สามารถจัดจำแนกสายพันธุ์ได้ดังนี้

การจัดจำแนกโค (Classification)

โคในที่นี้หมายถึง โคเนื้อหรือโคเนื้อที่ใช้งานได้ด้วยสามารถเลี้ยงได้ในทุกท้องที่ของประเทศไทยที่พื้นที่ดินมีหญ้าขึ้นได้ สำหรับโคที่เลี้ยงกันอยู่ในโลกนี้มีอยู่ 2 ตระกูลด้วยกันคือ โคตระกูลเมืองร้อน (Bos indicus) และโคตระกูลเมืองหนาว (Bos taurus) การจัดจำแนกโคได้ดังนี้

Kingdom (อาณาจักร)	: **Animalia**	=	อาณาจักรสัตว์
Phylum (ไฟลัม, ประเภท)	: **Chordata**	=	มีกระดูกสันหลัง
Sub Phylum (ประเภทย่อย)	: **Vertebrata**	=	มีกระดูกสันหลังและมีเลือดสีแดง
Class (ชั้น)	: **Mammalia**	=	เป็นสัตว์เลือดอุ่นและมีต่อมน้ำนม ผลิตน้ำนมเลี้ยงลูก
Order (อันดับ)	: **Artiodactyla**	=	เท้ามีลักษณะเป็นกีบคู่
Family (วงศ์วาน ,ตระกูล)	: **Bovidae**	=	เป็นสัตว์กระเพาะรวม กินอาหารหยาบเป็นหลักและมีการเคี้ยวเอื้อง
Sub Family (วงศ์ย่อย)	: **Bovinae**	=	เขากลวง
Genus (สกุล)	: **Bos**	=	เป็นสัตว์ในสกุล โค กระบือ
Species (ชนิด,สายพันธุ์)	: **taurus**	=	โคตระกูลเมืองหนาว บางครั้ง เรียกโคยุโรป ได้แก่ โคพันธุ์ชาร์โรเลส์, เฮียร์ฟอร์ด, ช๊อตฮอร์น เป็นต้น
	: **indicus**	=	โคตระกูลเมืองร้อน บางครั้งเรียกโคอินเดีย หรือ โคซีบู (Zebu)ได้แก่ โคพันธุ์อเมริกันบราห์มัน,โคพื้นเมือง เป็นต้น

โคมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในโลกมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล ดังจะเห็นได้จากภาพจิตรกรรมฝาผนังตามพระมหาวิหารฯ พุทธมณฑล ซึ่งเป็นภาพพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญของพระเจ้าสุทโธทนะ พระพุทธบิดา ที่ทุ่งนานอกเมืองกบิลพัสดุ์ ซึ่งขณะนั้นเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุได้ 7 ปี (เจ้าชายสิทธัตถะได้ปลีกพระองค์ไปนั่งขัดสมาธิใต้ต้นหว้าได้รับความวิเวก เกิดเป็นสมาธิขั้นแรกที่เรียกว่า “ปฐมฌาน”)

ภาพจิตรกรรมฝาผนังพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญตามพระมหาวิหารฯ พุทธมณฑล

พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญหรือวันพืชมงคลได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยพระมหากษัตริย์รุ่นแล้วรุ่นเล่าจวบจนปัจจุบัน นับว่าเป็นพระราชประเพณีที่สำคัญยิ่งซึ่งจะเน้นความสำคัญของการปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารและมีการจัดพิธีอันเป็นมงคลนี้ขึ้น เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจแก่เกษตรกรทั้งหลายและเตือนให้ปลูกพืชผลเมื่อถึงฤดูกาลที่ควรจะเริ่มลงมือ ผู้ปกครองหรือผู้เป็นประมุขของประเทศต้องประกอบกรณียกิจเป็นผู้นำโดยเริ่มไถนา หรือจรดคันไถลงบนผืนนาแปลงพิเศษที่เป็นปฐมฤกษ์สำหรับปีนั้น ๆ จึงเรียกว่า “แรกนา” เพื่อเตือนว่าถึงเวลาประกอบการเพาะปลูกตามฤดูกาลแล้ว ต่อมากาลเวลาได้เปลี่ยนแปลงไปพระมหากษัตริย์หรือประมุขของประเทศทรงแต่งตั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ให้ทำหน้าที่แทนพระองค์ พระราชพิธีนี้ในประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 3 จัดพิธีตามแบบของพราหมณ์ ครั้นถึงแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงพระราชดำริโปรดให้มีพิธีสงฆ์ ทางพระพุทธศาสนาร่วมประกอบในพิธีแล้วจึงนำไถหว่านในการแรกนาขวัญ เรียกพระราชพิธีในตอนนี้ว่า “พืชมงคล” เมื่อรวม 2 พิธีแล้วเรียกว่า “พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ” เป็นราชพิธีสืบต่อมาโดยจัดเป็นงาน 2 วัน วันแรกเป็นพระราชพิธีพืชมงคลซึ่งเป็นพิธีสงฆ์ วันรุ่งขึ้นเป็นพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญซึ่งเป็นพิธีพราหมณ์ วันพืชมงคลจะถูกกำหนดขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคมของทุกปี

เพราะเดือนนี้เป็นระยะเริ่มแรกแห่งฤดูฝน และเป็นเครื่องหมายแห่งการเริ่มต้นฤดูกาลเพาะปลูกและทำนา สำหรับเกษตรกร ชาวไร่ ชาวนาของไทย ปัจจุบันวันพืชมงคลจะถือว่าเป็นวันเกษตรกรของชาติอีกด้วย

พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ณ ลานพิธีท้องสนามหลวง วันที่ 5 พฤษภาคม 2547

พระโคเสี่ยงทาย

ในส่วนของพระโคที่ใช้ประกอบในพระราชพิธีจะต้องมีลักษณะดี สมบูรณ์ แข็งแรง ซึ่งพระโคแต่ละคู่จะต้องมีสีเหมือนกัน คือ สีขาวสำลี หรือสีน้ำตาลแดงเท่านั้น และจะต้องเป็นเพศผู้ มีเขาตรง หูดี ตาดี และผ่านการตอนมาแล้ว

สายพันธุ์โคเนื้อที่เลี้ยงในประเทศไทยมีอยู่หลายสายพันธุ์ โดยกรมปศุสัตว์ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาพันธุ์โคเนื้อของประเทศ จึงได้จัดทำมาตรฐานของลักษณะประจำพันธุ์โคเนื้อในประเทศที่อยู่ในความรับผิดชอบ ดูแลของกรมปศุสัตว์ซึ่งพอที่จะแยกได้หลายสายพันธุ์ ได้แก่ โคพันธุ์พื้นเมือง โคพันธุ์บราห์มัน โคพันธุ์กบินทร์บุรี และโคพันธุ์ตาก โดยมีรายละเอียดดังนี้

โคพื้นเมือง

โคพื้นเมืองจัดอยู่ในกลุ่มโคอินเดีย ซึ่งเป็นโคในเขตร้อน แต่ยังไม่ทราบแน่ชัดในสายพันธุ์ดั้งเดิมและประวัติความเป็นมาในอดีต ซึ่งเมื่อพิจารณารูปร่างภายนอกโดยทั่วไปแล้ว จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับโคพื้นเมืองของประเทศเพื่อนบ้าน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กัมพูชา และสหภาพเมียนมาร์ โคพื้นเมืองไทยส่วนใหญ่มีนิสัยเปรียวตื่นตกใจง่าย รักฝูง จดจำฝูงได้ดี มีขนาดเล็ก โตช้า ตัวผู้หนักประมาณ 350 กิโลกรัม ตัวเมียหนักประมาณ 250 กิโลกรัม เนื้อมีคุณภาพไม่ค่อยดีตามมาตรฐานสากล เพราะมีไขมันแทรกน้อยและเปอร์เซ็นต์ซากต่ำ (50%) แต่มีความสามารถในการทนทานต่อสภาพอากาศร้อนและอยู่ในภูมิประเทศที่ทุรกันดาร ชุกชุมไปด้วยโรคและแมลงของเขตร้อนได้ดี นอกจากนี้ยังให้ลูกดก มีการผสมติดดี

จรัล (2515) กล่าวว่า โคพื้นเมือง หมายถึง โคที่อยู่ในเมืองไทยมานานแล้ว อาจจะเป็นโคซึ่งอยู่ในท้องถิ่นเดิมหรือโคซึ่งนำเข้ามาจากที่อื่นมานานแล้ว หรือโคซึ่งเกิดจากการผสมข้ามพันธุ์ไม่อาจแยกแยะหรือแจกแจงเข้ากับโคพันธุ์ใดพันธุ์หนึ่งซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่นก็เรียกโคที่จำแนกไม่ได้ และมีถิ่นกำเนิดในเมืองไทยนี้ว่า “โคพื้นเมือง” โคพื้นเมืองในท้องถิ่นต่าง ๆ มีลักษณะรูปร่างผิดแผกแตกต่างกันออกไปจนอาจเรียกได้ว่าเป็นสัตว์ต้นตระกูล (Family) หาความสม่ำเสมอไม่ได้ รูปร่างลักษณะภายนอกที่ผิดแผกกันอย่างเห็นได้ชัดมี อาทิ ตะโหนก สี สัดส่วน บั้นหน้า และบั้นท้าย คำว่า “พื้นเมือง” จึงเป็นคำทั่วๆ ไป ไม่จำเพาะเจาะจง ใช้เรียกไปอย่างกว้าง ๆ

ประวัติของโคพื้นเมือง

ประวัติความเป็นมาของโคพื้นเมืองเป็นอดีตที่มิได้จารึกไว้แน่นอนในตำราใด ๆ หากเราจะตั้งคำถามว่าโคพื้นเมืองนี้มาจากไหน ก็อาจจะสันนิษฐานได้ต่าง ๆ โคในแต่ละภูมิภาคก็อาจจะมีถิ่นกำเนิดแตกต่างกันไป แต่อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาอย่างกว้าง ๆ และติดตามประวัติของโคไทยย้อนหลังไปเท่าที่จะมีหลักฐาน (ที่ค่อนข้างไม่แน่นอน) โดยตั้งสมมติฐานว่า โคไทยในปัจจุบันนี้ก็เป็นลูกหลานของบรรพบุรุษไทยโคไทย

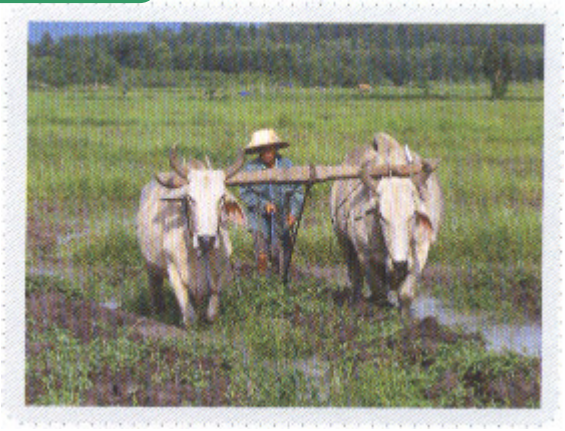

การใช้แรงงานโคไถนา

เช่นเดียวกับคนไทยแล้ว ก็พอจะคาดได้ว่าโคพื้นเมืองก็คงจะมาจากเผ่าพันธุ์โคซึ่งมีชีวิตอยู่ในอดีตเมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว เพราะตามประวัติบรรพบุรุษไทยนั้นปรากฏว่ามีความเกี่ยวข้องกับสัตว์ประเภทนี้มาแต่สมัยโบราณกาล อาชีพหลักของคนไทยก็คือการทำไร่ทำนา ซึ่งต้องใช้แรงงานโคลากเข็น

การใช้โคเทียมเกวียน

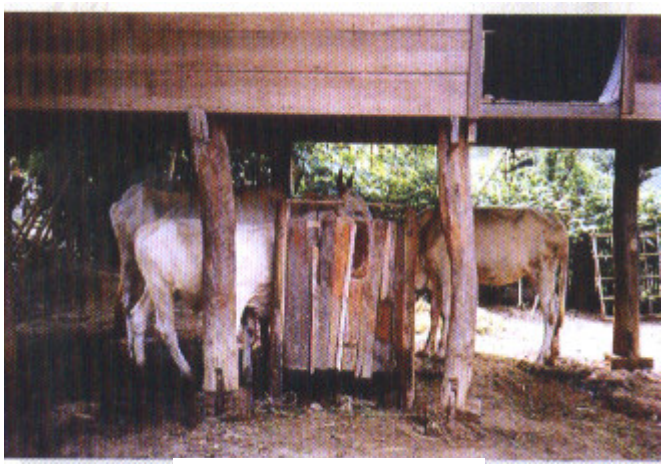

การเลี้ยงโคใต้ถุนบ้าน

เชื่อว่าโคไทยนั้นมีความเป็นมาพร้อม ๆ กับคนไทยซึ่งอาจจะมีการปะปนของโคจากถิ่นอื่น ๆ เกิดขึ้นแน่นอน แต่เป็นประวัติที่ไม่มีการบันทึก อย่างไรก็ตามเข้าใจว่าคงมีในอัตราต่ำจนเห็นได้ว่าประเทศไทยเกี่ยวข้องกับประเทศอื่นในประวัติศาสตร์ ส่วนใหญ่เป็นประเทศพม่า ซึ่งทำสงครามกันเรื่อยมาและสงครามแต่ละครั้งกินเวลานาน จึงต้องนำโคกระบือไปเป็นเสบียงด้วย และฝ่ายชนะก็มักต้อนผู้คน โค กระบือ กลับบ้านของตนด้วย การปะปนของโคซึ่งนำมาจากประเทศอื่นเกิดขึ้น ส่วนใหญ่

ในช่วงหลังของพุทธศตวรรษที่ 25 โคสายเลือดใหม่ ๆ นี้ส่วนมากเป็นโคอินเดีย ซึ่งนำเข้ามาโดยชาวอินเดียอพยพมาตั้งรกราก ถิ่นฐานในเมืองไทย ประกอบกับการตั้งหน่วยผสมเทียมของกรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แต่อย่างไรก็ตามผลกระทบทางด้านพันธุกรรมนั้นเกิดขึ้น ส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณพื้นที่ให้บริการผสมเทียมจากหน่วยงานของทางราชการเท่านั้น การผสมพันธุ์เน้นการยกระดับสายเลือดของโคพันธุ์จากต่างประเทศ โดยมีโคพื้นเมืองเป็นแม่โคพื้นฐาน ดังนั้นพันธุกรรมดั้งเดิมจึงเลือนหายไปและถูกแทนที่ด้วยพันธุกรรมใหม่ ๆ จากข้อเท็จจริงดังกล่าวหากไม่มีมาตรการในการอนุรักษ์พันธุ์โคพื้นเมืองไทยไว้ เราคงต้องสูญเสียพันธุ์โคพื้นเมืองของประเทศไทยไปซึ่งเป็นความหลากหลายทางชีวภาพที่บรรพบุรุษได้เลี้ยงสืบทอดกันมาอย่างไม่มีวันนำกลับคืนมาได้ กรมปศุสัตว์ได้พิจารณาเห็นถึงความสำคัญของการเลี้ยงโคพื้นเมืองไทย จึงได้ดำเนินการอนุรักษ์โคพื้นเมืองไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา โดยนำไปเลี้ยงตามศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ และสถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ พร้อมทั้งมีการจดบันทึกข้อมูลด้านต่าง ๆ เช่น อัตราการผสมติด จำนวนลูกต่อแม่ น้ำหนักแรกคลอด น้ำหนักเมื่อหย่านม เป็นต้น

ฝูงโคพื้นเมือง

ปัจจุบันโคไทยมีอยู่ในทุกภาคของประเทศไทย และประมาณว่ามีอยู่มากกว่า 3.87 ล้านตัว ส่วนใหญ่เลี้ยงเพื่อใช้แรงงานสำหรับกสิกรรม และส่วนน้อยใช้เพื่อบริโภค ซึ่งโคพวกนี้เป็นโคปลดงานแล้ว ประมาณว่าคนไทยที่อยู่ในเขตเมืองบริโภคเนื้อโคและเนื้อกระบือรวมกันตกคนละปีละ 7.5 กิโลกรัม เนื้อโคที่ผลิตได้ใช้บริโภคภายในประเทศเกือบทั้งหมด มีส่งไปจำหน่ายต่างประเทศน้อยมาก ซึ่งเนื้อโคเหล่านี้มีคุณภาพค่อนข้างต่ำ

รูปร่างลักษณะโคพื้นเมือง

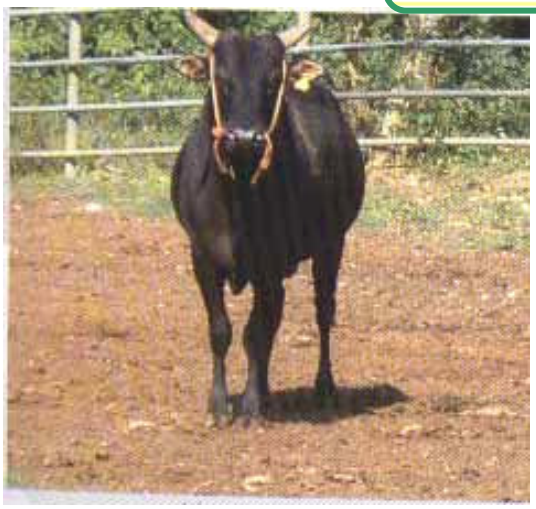

โคพื้นเมืองไทยโดยทั่ว ๆ ไปเป็นโคขนาดเล็ก รูปร่างกระทัดรัด มีทรงแน่นทึบ หลังค่อนข้างตรง มีความคล่องแคล่วในการทำงานดีมาก หน้ายาว บอบบาง หน้าผากแคบ ตาขนาดปานกลาง ขนสั้นเกรียน จมูกแคบ ใบหูเล็กกาง โดยทั่วไปมีเขาสั้นถึงยาวปานกลาง ตัวเมียมักมีเขาสั้น เขาโดยทั่วไปมีลักษณะตั้งขึ้น ส่วนปลายงุ้มเข้า แต่ก็มีต่างกันหลายรูปแบบ

โคพื้นเมืองไทยมีลำคอบอบบาง ค่อนข้างยาว ใต้คอมีเหนียงคอ (dewlap) แต่เป็นแบบแคบเล็กกว่าของโคอินเดีย ส่วนต่อระหว่างคอและไหล่ค่อนข้างเห็นได้ชัด ส่วนบนหลังเหนือไหล่ (wither) มีตะโหนก (hump) ตะโหนกเป็นกลุ่มของเนื้อเยื่อเกี่ยวพัน (connectivetissue) ที่ถูกแทรกด้วยไขมัน ตะโหนกมีขนาดตั้งแต่เล็กไปจนถึงโตปานกลาง ตัวเมียจะมีร่องรอยของตะโหนกแต่ไม่ชัดเจนเหมือนในตัวผู้ หรืออาจพูดได้ว่าตัวเมียไม่มีตะโหนก กระดูกขาบอบบางค่อนข้างยาว ข้อเท้าระหว่างกีบและแข้ง (pastern) ค่อนข้างยาว ส่วนหน้า (front quarter) บอบบาง มีกล้ามเนื้อน้อย ซอกขาอยู่สูงและเป็นมุมเล็ก เมื่อมองจากด้านบนพื้นที่สันหลังแคบไม่เป็นรูปสี่เหลี่ยม เป็นมุมแหลมพุ่งออกจากด้านท้ายสู่ส่วนหน้า

ส่วนหลังที่ค่อนไปทางด้านซ้าย (loin) ค่อนข้างสั้น บั้นท้าย (rump) ลาดลงเล็กน้อย โคนหางสูงขึ้น หากมองจากด้านท้ายจะเห็นบั้นท้ายค่อนข้างเป็นรูปหกเหลี่ยม กล้ามเนื้อขาหลังน้อย หางเล็กแต่ยาว กล้ามเนื้อส่วนขาอ่อน (round) ขาหลังค่อนข้างโก่งเป็นรูปเคียวเมื่อมองจากด้านข้าง

ฝูงโคพื้นเมือง

สีของโคพื้นเมือง

ขนของโคพื้นเมืองไทยมีลักษณะสั้นเกรียนมีสีต่าง ๆ กัน เช่น ดำ น้ำตาล ด่าง ขาว นวล เป็นต้น สีที่พบเห็นโดยทั่วไป คือ สีน้ำตาลแกมแดง ขนใต้ท้องและซอกขามักมีสีจางกว่าส่วนอื่น ๆ

ขนสีครีม

ขนสีน้ำตาลอ่อน

ขนสีน้ำตาลเข้ม

ขนสีดำ

ขนลายน้ำตาล-ขาว

ขนลายดำ-ขาว

สีขนของโคพื้นเมืองไทยส่วนใหญ่เป็นลักษณะที่ถูกบังคับโดยหน่วยทางพันธุกรรม หรือที่เรียกว่ายีน (gene) ที่เป็นยีนด้อย (recessive gene) ดังนั้นเมื่อผสมกับโคพันธุ์อื่น เช่น พันธุ์ เฮียร์ฟอร์ด ชาร์โรเลส์ เป็นต้น ลูกโคซึ่งเป็นลูกผสมมักแสดงสีของโคพันธุ์นั้น เช่น ลักษณะหน้าขาวของโคเฮียร์ฟอร์ด และซิมเมนทอลข่มลักษณะสีของโคไทยอย่างเห็นได้ชัด

ลักษณะโคลูกผสมซิมเมนทอล

ลักษณะขนสีดำในโคพื้นเมืองไทย แสดงออกเป็นลักษณะเด่นหากผสมกับโคพื้นเมืองไทยด้วยกัน แต่อย่างไรก็ตามขนสีดำของโคพื้นเมืองไทยไม่ได้เป็นลักษณะเด่นโดยสมบูรณ์ (incomplete dominance) เพราะในบางครั้งเมื่อผสมโคไทยสีดำกับสีแดง ลูกโคออกมาจะเป็นสีดำโดยทั่วไป แต่อาจมีขนสีแดงแทรกอยู่บ้างเหมือนกันเป็นบางแห่ง เช่น บริเวณลำคอ หรือส่วนท้อง ขนสีแดงปะปนไปกับขนสีดำซึ่งเป็นส่วนใหญ่จนมองดูเป็นสีดำจาง ๆ เช่นเดียวกับการผสมระหว่างโคเรดซินดิกับโคโฮลส์ไตน์ฟรีเชียน ซึ่งลูกโคมักจะมีขนสีดำ แต่ก็มีพบเห็นเช่นเดียวกันว่า ขนสีแดงของโคเรดซินดิจะมีปะปนอยู่บ้างเหมือนกันในบางส่วนของลำตัว

ลักษณะขนสีดำของโคพื้นเมืองไทยแสดงออกเป็นลักษณะด้อยต่อสีขาวครีมของโคชาร์โรเลส์ คือ พ่อโคชาร์โรเลส์ หากผสมกับแม่โคไทยสีดำ ลูกผสมที่ได้จะมีสีขาวครีมซึ่งเป็นสีของโคชาร์โรเลส์

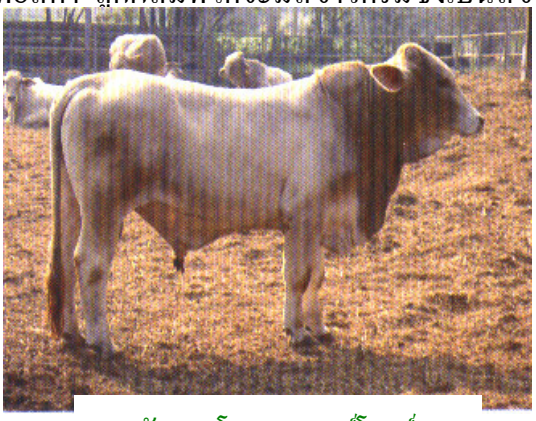

ลักษณะโคลูกผสมชาร์โรเลส์

กรณีพ่อโคเรดซินดีซึ่งมีสีแดงผสมกับแม่โคพื้นเมืองไทยสีดำ จะได้โคลูกผสมที่มีสีค่อนข้างไปทางดำ แต่จะมีสีแดงแทรกอยู่ทั่วไปจนมองดูเป็นสีดำจาง ๆ อย่างไรก็ตามยังไม่มีการศึกษาอย่างละเอียดว่าจะมีขนสีแดงปนอยู่สักกี่เปอร์เซ็นต์

จากการสังเกตและหลักฐานการผสมพันธุ์เท่าที่ได้ดำเนินการมาพอจะกล่าวได้ว่าสีดำของโคพื้นเมืองไทยเป็นลักษณะเด่นในโคไทยด้วยกัน แต่ไม่แน่นอนเมื่อผสมกับโคพันธุ์อื่น ๆ ซึ่งผิดกับลักษณะสีดำของโคพันธุ์อเบอร์ดีนแองกัส ซึ่งเป็นลักษณะเด่นเมื่อผสมพันธุ์กับโคพันธุ์อื่น ๆ ลูกผสมโดยทั่วไปจะมีสีดำ

อุปนิสัย

โคพื้นเมืองไทยโดยทั่วไปมีนิสัยขี้ตื่น ปราดเปรียว บางครั้งก็มีความดุร้าย โดยเฉพาะเวลาคลอดลูกใหม่ ๆ มักจะไล่ขวิดคนที่เข้าใกล้ การวัดหรือชั่งโคพื้นเมืองไทยจึงทำได้ยากมาก หากไม่มีเครื่องมือที่พร้อมเพรียง เช่น คอกคัดสัตว์ เครื่องชั่งที่มีซองบีบ เป็นต้น เวลาที่โคตกใจโคพื้นเมืองไทยสามารถกระโดดข้ามรั้วสูงประมาณ 1.5 เมตรได้ เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างรั้วคอกคัดให้สูงกว่าระดับนี้ โดยเฉพาะเมื่อเลี้ยงเป็นฝูง โคพื้นเมืองไทยเมื่อเลี้ยงเป็นฝูงก็มักมีความรักฝูงมาก และมีความจำฝูงได้อย่างพิเศษ ทั้งนี้โดยอาศัยกลิ่นเป็นสำคัญ แต่หากมีการนำโคไทยมาเลี้ยงในโรงเรือนก็อาจทำให้เชื่องขึ้นได้ อย่างไรก็ตามก็ยังเชื่องได้ยากกว่าโคพันธุ์อื่น ๆ

ความสามารถในการเลี้ยงดูลูก

โคพื้นเมืองไทยเลี้ยงลูกได้ดีพอใช้ แม่โคให้นมค่อนข้างน้อยมาก วันละประมาณ 1 ลิตร เต้านมของโคพื้นเมืองไทยมีขนาดเล็ก รูปร่างคล้ายฝาชี หัวนมมีขนาดเล็กเช่นเดียวกัน

การเลี้ยงดูลูกของโคพื้นเมือง

สายพันธุ์โคพื้นเมือง

โคพื้นเมืองไทยจัดแบ่งเบื้องต้น ตามลักษณะรูปร่างภายนอก ตามภูมิภาคและวัตถุประสงค์ของการเลี้ยง ได้ 4 สายพันธุ์ คือ

1. โคพื้นเมืองสายภาคเหนือ หรือ โคขาวลำพูน

โคขาวลำพูนเพศผู้

โคขาวลำพูนเพศเมีย

โคในภาคนี้ได้รับการปะปนจากโคอินเดียอยู่พอสมควร จึงมีขนาดร่างกายที่ใหญ่โตกว่าโคในภาคอื่นในเกณฑ์เฉลี่ยเดียวกัน โคพื้นเมืองสายภาคเหนือ หรือ โคขาวลำพูน เป็นโคพื้นเมืองที่เกษตรกรไทยในเขตภาคเหนือเลี้ยงสืบทอดกันมาเป็นเวลานานประวัติความเป็นมาอย่างไรไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดแต่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของเกษตรกรไทยล้านนามาตั้งแต่อดีต มีรายงานว่าโคขาวลำพูนเกิดจากการกลายพันธุ์ของโคพื้นเมืองในสมัยพระนางจามเทวี เป็นสัตว์คู่บารมีของชนชั้นปกครองสมัยนั้น จากการออกสำรวจของเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เกี่ยวกับข้อมูลของโคขาวลำพูน โดยออกเยี่ยมเยียนเกษตรกรในพื้นที่ต่าง ๆ ในเขตจังหวัดลำปาง ลำพูน และเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ให้ข้อมูลในลักษณะเดียวกันว่า “ได้ถูกพบเห็นโคขาวลำพูนมาช้านานแล้วอย่างน้อยก็ 70-80 ปี และจะพบเห็นมากที่สุดในเขตพื้นที่จังหวัดลำปาง ลำพูน และเชียงใหม่ เท่านั้น” เกษตรกรบางท่านเล่าว่า ชาวเมืองนิยมใช้โคขาวลำพูนลากเกวียนเพราะจะทำให้มีสง่า ราศีดี เนื่องจากเป็นโคที่มีลักษณะใหญ่และมีสีขาวปลอดทั้งตัว ใครที่มีโคขาวลำพูนเทียมเกวียนในสมัยก่อนเปรียบได้กับการมีรถเบนซ์ไว้ขับในสมัยนี้นั่นเอง และเนื่องจากมีต้นกำเนิดที่จังหวัดลำพูน

จึงเรียกโคพันธุ์นี้ว่า “โคขาวลำพูน” โคขาวลำพูนเป็นโคที่มีขนาดร่างกายที่ใหญ่กว่าโคพื้นเมืองทั่วไป รูปร่างสูงโปร่ง ลำตัวสีขาว พู่หางยาวเป็นพวงสีขาว และเขามีรูปทรงมีรูปเชิงเทียนที่สวยงามซึ่งเป็นลักษณะเด่นประจำพันธุ์ มองดูมีสง่าและสวยงามมาก จากคุณสมบัติที่มีลักษณะเด่นและเป็นลักษณะเฉพาะพันธุ์ โคขาวลำพูนจึงได้รับการคัดเลือกเพื่อใช้ในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ดังเช่น พระโคเพชร และ พระโคพลอย ในปี 2537 พระโครุ่ง และพระโคโรจน์ ในปี 2538 พระโคเทิด และพระโคทูน ในปี 2547 เป็นต้น

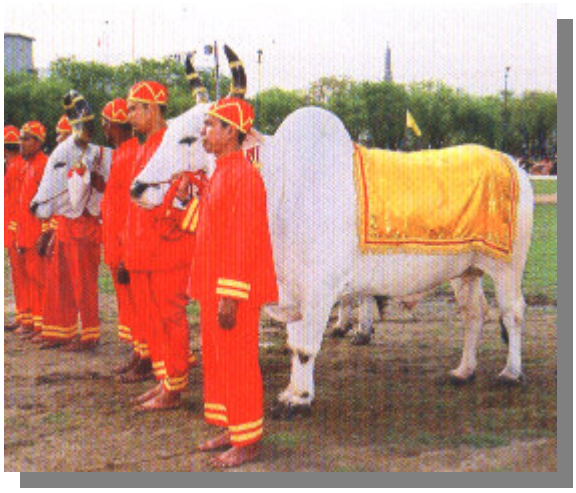

พระโคเทิดและพระโคทูนที่ใช้ในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

โคขาวลำพูนเป็นโคที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดีมาก เป็นโคที่เลี้ยงง่าย มีความสมบูรณ์พันธุ์สูง (ผสมติดง่ายให้ลูกทุกปี) มีความทนทานต่อโรคและแมลงต่าง ๆ และพยาธิรบกวนได้ดี มีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากอาหารหยาบที่มีคุณภาพต่ำได้ดีมาก ดังนั้นพันธุกรรมที่ดี ๆ เหล่านี้จึงควรอนุรักษ์ไว้เพื่อเก็บไว้ใช้ประโยชน์สืบต่อไป ผลจากการสำรวจประชากรโคขาวลำพูนในเขต 3 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน และจังหวัดลำปาง ในปี พ.ศ.2543 ตามโครงการสำรวจ จำแนก และประเมินพื้นที่หรือมีคุณค่า พบว่ามีประชากรโคขาวลำพูนของเกษตรกรเหลือเพียง 534 ตัว แยกเป็นโคเพศผู้ 106 ตัว โคเพศเมีย 428 ตัวเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแม่โคขาวลำพูนพันธุ์แท้ที่พบจะเป็นโคที่มีอายุ 8-10 ปี ขึ้นไป จากการสำรวจพบว่าแม่โคขาวลำพูนส่วนมากจะถูกนำไปผสมข้ามพันธุ์กับโคเนื้อสายพันธุ์อื่น เพื่อให้ได้ลูกผสมที่มีขนาดร่างกายใหญ่กว่า จากข้อเท็จจริงดังกล่าว หากไม่มีมาตรการในการอนุรักษ์โคขาวลำพูน เราคงต้องสูญเสียโคขาวลำพูนซึ่งเป็นโคพื้นเมืองของประเทศไทยสายพันธุ์หนึ่งเป็นความหลากหลายทางชีวภาพที่บรรพบุรุษได้เลี้ยงสืบทอดกันมาอย่างไม่มีวันนำกลับคืนมาได้

โคขาวลำพูนที่เลี้ยงขุนในคอก

โคขาวลำพูนที่เลี้ยงในทุ่งหญ้า

กรมปศุสัตว์ได้พิจารณาเห็นถึงความสำคัญของการเลี้ยงโคพื้นเมืองไทยโดยเฉพาะโคขาวลำพูนเพื่ออนุรักษ์พันธุกรรมและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน จึงได้ดำเนินการปรับปรุงคุณภาพโคขาวลำพูน ในปี พ.ศ. 2538 จัดซื้อโคพ่อพันธุ์ 20 ตัว โคแม่พันธุ์ 100 ตัว และในปี พ.ศ. 2543 จัดซื้อเพิ่มเติม เป็นโคพ่อพันธุ์ 8 ตัว และโคแม่พันธุ์ 100 ตัว โดยนำโคไปเลี้ยงขยายพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์ ณ สถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์พะเยา จังหวัดพะเยา และสถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์แพร่ จังหวัดแพร่ ขณะนี้เรามีแม่พันธุ์โคขาวลำพูน 300 ตัว

มาตรฐานของลักษณะประจำพันธุ์โคขาวลำพูน

ลักษณะประจำพันธุ์

เขา สีน้ำตาลส้ม เนื้อละเอียดเป็นมัน ทรงเขารูปเชิงเทียน ปลายเขาบิดโค้งงอเข้าหากันเล็กน้อยพองามขนาดยาวปานกลาง

เท้า กีบเท้าโค้งมนได้รูปสีน้ำตาลส้มเนื้อละเอียด หนาพอเหมาะ ข้อเท้าสั้นแข็งแรง

จมูกและปาก ปากและจมูกกว้าง รูจมูกใหญ่ ปลายจมูกชุ่มอยู่ตลอดเวลา ปลายจมูกและริมฝีปากมีสีชมพูหรือส้มเรื่อ ๆ

ศีรษะ หน้าผากแบนหน้ายาวเรียวบาง กรามแข็งแรง ใบหน้าเพศผู้กว้างกว่าเพศเมีย เพศเมียใบหน้ายาวพอสมควร สันจมูกตรงโด่งได้สัดส่วน

ขอบตา สีชมพูอมส้ม ไม่มีจุดด่าง

นัยน์ตา สีน้ำตาลดำ ดูแจ่มใสเป็นประกาย

ขนตา ขนตายาวหนาสีขาว

หู ใบหูเล็ก กาง ชี้ออกด้านข้าง มีขนขึ้นเล็กน้อยมองเห็นผิวหนังเป็นสีชมพูเรื่อๆ

ลำตัว ลำตัวกว้าง ลึกพอสมควรคล้ายพันธุ์บราห์มัน แต่บอบบางกว่า ขายาว ดูบอบบาง ปราดเปรียว ขาหน้ายืนเป็นมุมฉาก กล้ามเนื้อมาก โคนขาหลังยาว แข็งแรง มีกล้ามเนื้อมาก มองเห็นเป็นลักษณะกลมลงมาจากส่วนบน ขาหลังยืนทำมุมเอียงทำมุมเข้าหาลำตัวเล็กน้อย ขาหลังไม่ตรงเกินไป สันหลังตรงส่วนใต้ท้องเรียบค่อนข้างตรง ลำตัวมีขนสีขาว สั้นเกรียน

ผิวหนัง ผิวหนังบาง กระชับตัว สามารถกระตุกได้ มีสีชมพูอมส้ม

ตะโหนก มีตะโหนกเล็กถึงขนาดปานกลาง ตั้งอยู่บนหลังเหนือไหล่ตั้งตรง ไม่ล้มเอียง เพศเมียมีเพียงเล็กน้อยหรือแทบไม่มีเลย

เหนียงคอ เหนียงคอมีลักษณะบางและหย่อนยานเล็กน้อย ไม่พับซ้อนเป็นหลืบ

หนังสะดือ สั้นแนบติดพื้นท้อง

หนังหุ้มลึงค์ แนบติดพื้นท้อง

หาง โคนหางลาดลงทางบั้นท้ายเล็กน้อย โคนหางใหญ่ แต่เรียวยาว พู่หางมีสีขาวครีม

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

น้ำหนักแรกเกิด	18-20	กิโลกรัม
น้ำหนักเพศผู้เมื่อโตเต็มที่	400-500	กิโลกรัม
น้ำหนักเพศเมียเมื่อโตเต็มที่	250-350	กิโลกรัม

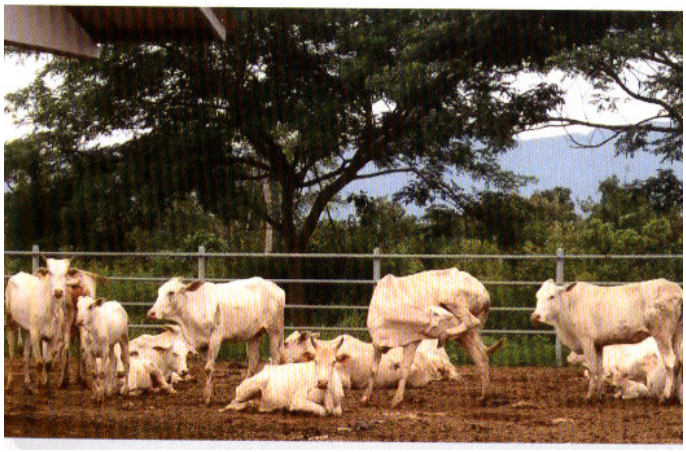

ฝูงโคขาวลำพูนที่สถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์พะเยา

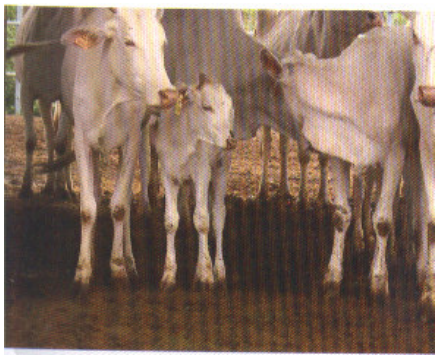

โคขาวลำพูนแม่-ลูก

2.โคพื้นเมืองสายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือโคสายภาคอีสาน

ฝูงโคพื้นเมือง

โคในภาคนี้ได้รับการปะปนจากโคอินเดียอยู่บ้าง เป็นสัตว์เลี้ยงที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของชาวชนบทมาช้านาน ดังจะเห็นได้จากภาพประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมของชาวอีสานที่มักจะมีภาพโคพื้นเมืองเทียมเกวียนเป็นพาหนะเดินทาง ภาพโคพื้นเมืองกับกิจกรรมต่าง ๆ รวมอยู่ด้วยเสมอ ผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งเปรียบเสมือนภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เล่าสืบต่อกันมาว่า โคพื้นเมืองเปรียบเสมือนเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวไร่ชาวนาดังบทกวีของปราชญ์อีสานได้บรรยายไว้ตอนหนึ่งว่า “ปลดวัวออกจากแอกเคยแบกหนัก ให้ได้พักและเล็มหญ้ากลางฟ้าใส เกิดเป็นวัวอยู่คู่ตัวชาวนาไทย ได้ลากไถเทียมเกวียนเพียรประจำ” จากสถิติปศุสัตว์ ในปี พ.ศ. 2545 พบว่า จำนวนโคพื้นเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประมาณ 2 ล้านตัว มีการเลี้ยงกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะในจังหวัดแถบชายแดน พบมากที่สุดในจังหวัดอุบลราชธานี คือ มีจำนวนประมาณ 2 แสนตัว การเลี้ยงโคพื้นเมืองจากอดีตถึงปัจจุบันเกษตรกรจะได้รับเป็นมรดกตกทอดสืบต่อกันมา เลี้ยงเพื่อใช้แรงงานในการลากจูงเทียมเกวียน ปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการเลี้ยงเปลี่ยนเป็นเพื่อเป็นรายได้เสริม และเป็นอาหารโปรตีนที่สำคัญโดยเฉพาะในงานพิธีและเทศกาลที่สำคัญ

มาตรฐานของลักษณะประจำพันธุ์โคอีสาน

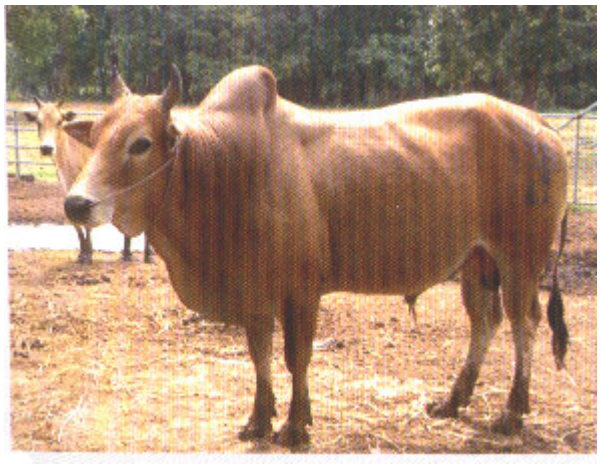

โคเพศผู้

โคเพศเมีย

ลักษณะประจำพันธุ์

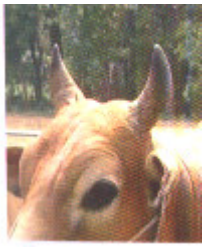

เขา สีดำ น้ำตาลดำ หรือน้ำตาล ปลายแหลมตั้งตรงแบะออกด้านข้าง

เท้า ข้อเท้าสั้นแข็งแรง กีบเท้าโค้ง มน ได้รูปสีดำ น้ำตาล หรือน้ำตาลเข้มจนถึงดำ

จมูกและปาก รูจมูกแคบ ปลายจมูกชุ่มอยู่ตลอดเวลา บริเวณจมูกและปากโดยรอบจะมีสีดำ น้ำตาลดำ หรือน้ำตาล

ศีรษะ หน้าผากแคบ หน้ายาวบอบบาง

ขอบตา สีน้ำตาลเข้มจนออกดำ

นัยน์ตา สีน้ำตาลจนถึงดำ ดูแจ่มใสเป็นประกาย ดวงตาทั้งสองข้างวางห่างกันพองาม

ขนตา สีดำ หรือน้ำตาล

หู ใบหูเล็ก กาง ปลายแหลม

ลำตัว ลำตัวส่วนหน้าบอบบาง มีกล้ามเนื้อน้อย ซอกขาอยู่สูงเป็นมุมลึก เมื่อมองจากด้านหน้าหรือด้านหลังลำตัวป่องตรงกลาง เมื่อมองจากด้านบนพื้นที่สันหลังแคบ เป็นมุมแหลมพุ่งออกจาด้านท้ายสู่ส่วนด้านหน้า กล้ามเนื้อขาหลังน้อย กล้ามเนื้อส่วนขาอ่อนค่อนข้างโก่งเป็นรูปเคียว เมื่อมองจากด้านข้าง ลำคอบอบบางค่อนข้างยาว ส่วนต่อระหว่างคอกับไหล่ค่อนข้างเห็นได้ชัด ขนสั้นเกรียนสีดำ น้ำตาล น้ำตาลดำ น้ำตาลแดง หรือสีลายด่างขนใต้ท้องและซอกขามีสีจางกว่าส่วนอื่น

ผิวหนัง ผิวหนังบาง ไม่หลวมมาก สามารถกระตุกได้ดี มีสีดำ

ตะโหนก มีขนาดเล็กจนถึงโตปานกลาง ตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างไหล่ ในตัวผู้จะเห็นชัดเจนกว่า ส่วนตัวเมียจะมีขนาดเล็กมากหรือไม่มีเลย

เหนียงคอ มีเหนียงใต้คอเล็กน้อย เป็นแบบแคบเล็ก

หนังสะดือ แนบติดพื้นท้อง

หนังหุ้มลึงค์ แนบติดพื้นท้อง

หาง โคหางยกสูง หางเล็กแต่ยาว พู่หางจะมีสีน้ำตาลอ่อนจนถึงดำ

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

น้ำหนักแรกเกิด	14-16	กิโลกรัม
น้ำหนักเพศผู้เมื่อโตเต็มที่	350-450	กิโลกรัม
น้ำหนักเพศเมียเมื่อโตเต็มที่	230-260	กิโลกรัม

พ่อโคพื้นเมืองสายอีสาน

แม่โคเลี้ยงลูกอ่อน

โครุ่นเพศเมีย

3.โคพื้นเมืองสายภาคกลาง หรือ โคลาน

เป็นโคพื้นเมืองสายภาคกลาง หรือโคลาน นิยมเลี้ยงกันมากในภาคกลาง โดยเฉพาะจังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ นครปฐม และสุพรรณบุรี พบโคในภาคนี้อยู่ประมาณ 3.2 แสนตัว จากการที่เกษตรกรในจังหวัดดังกล่าวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เมื่อเพาะปลูกเสร็จแล้ว พอถึงฤดูเก็บเกี่ยวข้าวเกษตรกรจะนำข้าวที่เก็บเกี่ยวแล้วมาวางเรียงวนในลักษณะวงกลม มีเสาไม้เป็นจุดศูนย์กลางสำหรับผูกราวโค (คาน) ซึ่งจะผูกโคเรียงเป็นแถวรายตัวให้พอเพียงกับข้าวที่ตั้งกองรายล้อมไว้โดยใช้วิธีขอแรงงานจากโคของเพื่อนบ้านมาช่วย จากนั้นไล่โควิ่งวนเวียนรอบ ๆ เสาไม้ที่ปักไว้จนกว่าเมล็ดข้าวจะร่วงหล่นจากรวง เกษตรกรจะช่วยกันเก็บฟางข้าวออกจนหมด ให้เหลือเฉพาะเมล็ดข้าวเปลือก หลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้าวแล้ว เกษตรกรจะมีเวลาว่างในช่วงเดือนมีนาคม – พฤษภาคม จึงได้มีผู้คิดนำวิธีการนี้มาใช้และเพิ่มจำนวนโคที่วิ่งให้มากขึ้น นิยมจัดการแข่งขันในบริเวณวัด ต่อมาเริ่มจัดการแข่งขันนอกวัดจากเริ่มแรกเพื่อความสนุกสนานและต่อมาได้มีการพัฒนาวิธีการแข่งขันเรื่อย ๆ จนถึงปี พ.ศ. 2500 จึงได้ริเริ่มจัดการแข่งขันวิ่งวัวลานขึ้น

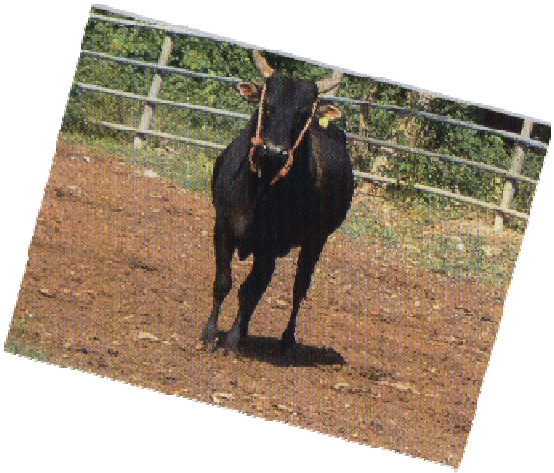

มาตรฐานของลักษณะประจำพันธุ์โคลาน

โคเพศผู้

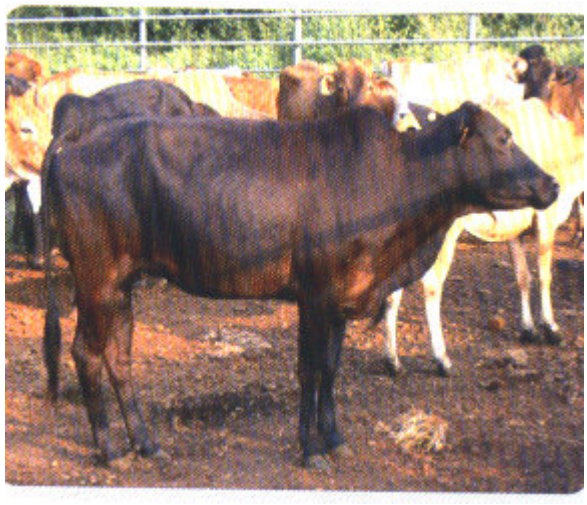

โคเพศเมีย

ลักษณะประจำพันธุ์

เขา สีดำ น้ำตาลดำ น้ำตาล มีลักษณะเรียว ปลายแหลมแบะออกด้านข้าง

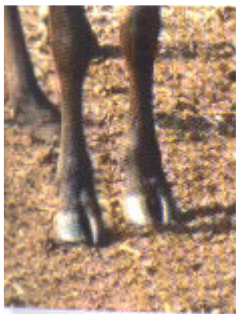

เท้า มีลักษณะโค้งมนได้รูป แข็งแรง หนา สีดำ น้ำตาลดำ หรือน้ำตาล ส้นได้ระดับกับพื้นดิน

จมูกและปาก จมูกและปากใหญ่ รูจมูกแคบ ปลายจมูกชุ่มอยู่ตลอดเวลา ปลายจมูกมีสีดำ น้ำตาลดำ น้ำตาล

ศีรษะ ศีรษะค่อนข้างเล็ก หน้าผากแคบและแบน สันจมูกโด่งได้รูป

ขอบตา มักมีสีเข้มตามสีขนของลำตัว เช่น สีดำ น้ำตาลดำ น้ำตาล

นัยน์ตา กลมโต แจ่มใสเป็นประกาย สีน้ำตาลหรือน้ำตาลออกดำ

ขนตา โดยทั่วไปมักพบว่ามีสีดำ หรือน้ำตาล แต่บางครั้งพบว่ามีสีขาวด้วยเช่นกัน แต่น้อยมาก

หู มีขนาดเล็ก กาง สามารถกระดิกได้ดี

ลำตัว ข้อเท้าระหว่างกีบและแข้งค่อนข้างยาว ขายาวดูบอบบาง ลำตัวส่วนหน้าดูบอบบาง มีกล้ามเนื้อน้อย ซอกขาอยู่สูง กล้ามเนื้อขาหลังน้อย ลำคอบอบบางค่อนข้างยาว ส่วนต่อระหว่างลำคอและไหล่ค่อนข้างเห็นได้ชัดเจน ขนมีลักษณะสั้นเกรียน มีสีตั้งแต่สีดำ น้ำตาลดำ น้ำตาล น้ำตาลแดง และสีต่าง ๆ

ผิวหนัง ส่วนใหญ่จะมีสีเข้ม ได้แก่ สีดำ น้ำตาลดำ หรือน้ำตาล ผิวหนังจะเต่งตึงไม่หย่อนยาน สามารถกระตุกได้

ตะโหนก มีขนาดเล็กจนถึงปานกลาง

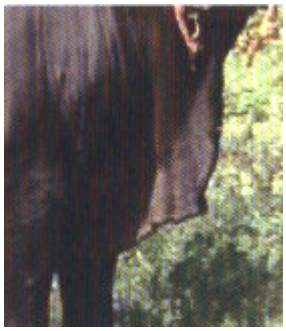

เหนียงคอ มีลักษณะบางแคบ

หนังสะดือ แนบติดพื้นท้อง ไม่หย่อนยาน

หนังหุ้มลึงค์ แนบติดพื้นท้อง

หาง พู่หางสีน้ำตาลอ่อนจนถึงดำ หางค่อนข้างยาว สามารถใช้ปัดไล่แมลงได้ดี

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

น้ำหนักแรกเกิด	14-16	กิโลกรัม
น้ำหนักเพศผู้เมื่อโตเต็มที่	350-450	กิโลกรัม
น้ำหนักเพศเมียเมื่อโตเต็มที่	250-300	กิโลกรัม

พ่อพันธุ์โค

โคลานแม่-ลูก

โคลานที่เลี้ยงตามสภาพธรรมชาติ

4.โคพื้นเมืองสายภาคใต้

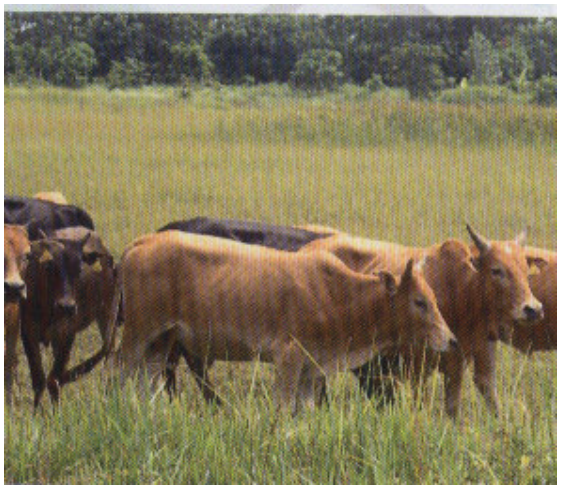

โคในภาคนี้ตามสันนิษฐานกล่าวว่า อาจมีเลือดผสมจากโคอินเดียพันธุ์ใดพันธุ์หนึ่งนานมาแล้ว แต่ก็ไม่มีหลักฐานแน่ชัด เดิมโคพันธุ์นี้เกษตรกรนิยมเลี้ยงไว้เพื่อเป็นโคเทียมเกวียน ลากเข็น ไถนา รวมทั้งใช้เนื้อเป็นอาหาร แต่เนื่องจากโคในภาคนี้มีขนาดร่างกายใหญ่ บั้นท้ายเล็ก บั้นหน้าค่อนข้างใหญ่ คนบางกลุ่มจึงนิยมนำโคพันธุ์นี้มาใช้เพื่อเป็นเกมส์กีฬาที่เรียกว่า “กีฬาชนโค” ด้วยเพราะลักษณะเด่นของโคพันธุ์นี้ที่บั้นหน้ามีกล้ามเนื้อมาก โดยเฉพาะในตัวผู้ทำให้มีแรงยืนหยัดพื้นดินได้ดี ส่วนบั้นท้ายเล็กจึงเคลื่อนไหวได้ปราดเปรียว

ซึ่งจากการที่คนภาคใต้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เมื่อหลังฤดูเก็บเกี่ยวประมาณเดือนมีนาคม – เมษายน ชาวนาจะปล่อยโคออกหากินตามท้องทุ่งเป็นฝูงใหญ่ โคจากในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้านมีโอกาสได้พบกัน ประกอบกับเป็นช่วงฤดูผสมพันธุ์ โคตัวผู้จึงชนกันแย่งชิงเป็นจ่าฝูง เพื่อจะได้ยึดครองโคตัวเมีย ชาวบ้านจึงได้เห็นลีลาการชนของโคบางตัวเกิดความรู้สึกประทับใจ และคัดเลือกไว้เป็นโคชน ซึ่งโคชนจะต้องเป็นโคตรรัวผู้ที่มีลักษณะดี มีอายุประมาณ 4-6 ปี ต้องมีสายพันธุ์เป็นโคชนโดยเฉพาะ ผ่านการเลี้ยงดูฟิตซ้อมให้ร่างกายแข็งแรงและฝึกชนบ่อย ๆ จนกลายเป็นโคชนที่มีคุณสมบัติเด่นเฉพาะ เช่น แข็งแรงสมบูรณ์ มีไหวพริบในการชน และทรหดอดทนเป็นพิเศษ เป็นต้น โคชนมีมากที่สุดในจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง ตรังและสงขลา

ลักษณะลานประลองความเป็นเลิศในการชนโค

แสดงการชนโค

มาตรฐานของลักษณะประจำพันธุ์โคสายภาคใต้

โคใต้เพศผู้

โคใต้เพศเมีย

ลักษณะประจำพันธุ์

เขา สีดำ น้ำตาลดำ น้ำตาล ที่พบโดยทั่วไปมี 3 ลักษณะ คือ

เขาวง มีลักษณะเป็นเขาโค้งเข้าหากันเป็นวงกลม

เขาแบะ มีลักษณะเป็นเขาชี้ตรงขึ้นและแบะออกจากกัน

เขาตรง มีลักษณะเขาโค้งเล็กน้อย เป็นคู่ขนาน ไม่แบะออกจากกันมากและชี้ตรงไปข้างหน้า

เท้า กีบเท้าโค้งมนได้รูป สีดำ น้ำตาล น้ำตาลดำ หรือสีขาว ขนาดใหญ่หนา ส้นได้ระดับกับพื้นดิน

จมูกและปาก ปากและจมูกใหญ่ รูจมูกกว้าง ปลายจมูกชุ่มอยู่ตลอดเวลา ปลายจมูกมีสีดำ น้ำตาล หรือน้ำตาลดำ

ศีรษะ ศีรษะเล็ก หน้าผากแคบสั้น รูปหน้าเรียวยาว

ขอบตา สีดำ น้ำตาล น้ำตาลแดง

นัยน์ตา ตาเรียวเล็ก สีน้ำตาลอมดำ ดวงตาแจ่มใสเป็นประกาย ทั้งสองข้างวางห่างกันพองาม

ขนตา สีดำ หรือน้ำตาล

หู เล็ก กาง มีความเป็นอิสระในการกระดิกปัดไปปัดมาได้ดี

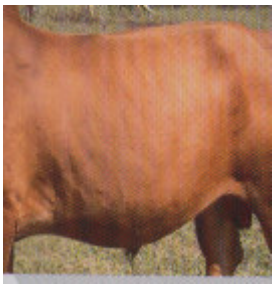

ลำตัว มีหลาหลายสีตั้งแต่สีดำ ขาว น้ำตาล น้ำตาลดำ น้ำตาลแดง หรือสีด่าง บางตัวมีสีเดียว บางตัวมีสองสี หรือบางตัวอาจมีหลายสีในตัวเดียวกันก็ได้ ขนสั้นเกรียน ลำตัวส่วนหน้าค่อนข้างหนา มีกล้ามเนื้อมาก กล้ามเนื้อขาหลังน้อยแต่ปราดเปรียวแข็งแรง ซอกขาอยู่สูงเป็นมุมลึก เมื่อมองจากด้านบนพื้นที่สันหลังแคบ เป็นมุมแหลมพุ่งออกจากด้านท้ายสู่ส่วนด้านหน้า ลำคอค่อนข้างหนาและสั้น ส่วนต่อระหว่างคอกับไหล่เห็นได้ไม่ชัดเจน

ผิวหนัง สีดำ น้ำตาล น้ำตาลดำ หรือลายด่าง มีลักษณะเรียบกระชับสามารถกระตุกได้

ตะโหนก มีตะโหนกเล็กถึงปานกลางตั้งอยู่บนหลังเหนือไหล่ ไม่ล้มเอียง ในเพศเมียบางครั้งพบว่ามีเพียงเล็กน้อยหรือไม่มีเลย

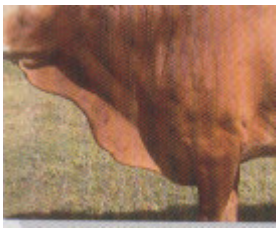

เหนียงคอ มีขนาดเล็กแคบ ตั้งแต่ใต้คอจนถึงใต้อก ไม่พับซ้อน

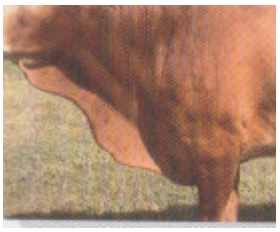

เหนียงคอ มีขนาดเล็กแคบ ตั้งแต่ใต้คอจนถึงใต้อก ไม่พับซ้อน

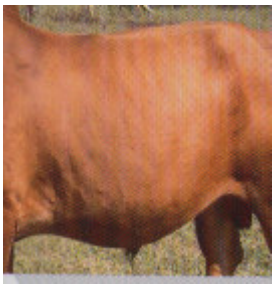

หนังสะดือ แนบติดพื้นท้อง

หนังหุ้มลึงค์ แนบติดพื้นท้อง

หาง โคนหางลาดลง หางเรียวเล็กแต่ยาว พู่หางมีหลายสี เช่น สีน้ำตาลอ่อน สีน้ำตาลเข้มออกดำ หรือสีขาว เป็นต้น

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

น้ำหนักแรกเกิด	14-15	กิโลกรัม
น้ำหนักเพศผู้เมื่อโตเต็มที่	350-450	กิโลกรัม
น้ำหนักเพศเมียเมื่อโตเต็มที่	230-250	กิโลกรัม

พ่อพันธุ์โคใต้

โคแม่พันธุ์เลี้ยงลูกอ่อน

โครุ่น

โคสายพันธุ์อื่น ๆ

นอกจากโคพื้นเมืองทั้ง 4 สายพันธุ์ที่ได้กล่าวถึงข้างต้นแล้ว จะขอกล่าวถึงเฉพาะโคที่ได้เลี้ยงปรับปรุงพันธุ์และโคพันธุ์ใหม่ที่กรมปศุสัตว์มีนโยบายให้ดำเนินการศึกษาวิจัยที่ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์และสถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ของกองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ ดังนี้

1.โคพันธุ์ไทยบราห์มัน

โคไทยบราห์มันเทา

โคไทยบราห์มันแดง

โคไทยบราห์มันจัดเป็นโคเนื้อในเขตร้อน (Bos indicus) มีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมในประเทศอินเดีย โดยคำว่าบราห์มัน เชื่อว่ามาจากคำว่า Brahmini ซึ่งเป็นประเพณีทางศาสนาพราหมณ์ที่มีพ่อโคศักดิ์สิทธิ์ชื่อพราหมณี โดยโคบราห์มันเป็นโคที่พัฒนาพันธุ์มาจากพันธุ์ดั้งเดิมของโคเมืองร้อนหลายพันธุ์ ได้แก่ พันธุ์ Guzerat, Nellore หรือ Ongole, Gir , Krishna และ Valley เป็นต้น ซึ่งโคเหล่านี้เป็นพันธุ์โคเมืองร้อนที่นิยมเลี้ยงกันในทั่วทุกภูมิภาคของโลก ใช้เป็นโคอเนกประสงค์ทั้งในแง่ของการผลิตเป็นโคพันธุ์แท้ โคลูกผสมโคเนื้อหรือโคนม โดยใช้เป็นแม่พื้นฐานในการสร้างสายพันธุ์โคพันธุ์ใหม่ ประเทศไทยได้นำโคบราห์มันซึ่งมีทั้งสายพันธุ์

อเมริกันบราห์มัน และออสเตรเลียบราห์มันเข้ามาเลี้ยงปรับปรุงพันธุ์นานกว่า 40 ปี และจัดเป็นโคพันธุ์หลักพันธุ์หนึ่งที่ใช้ในการผสมพันธุ์เพื่อยกระดับสายเลือดของโคพื้นเมืองของประเทศไทยมาโดยตลอด และเป็นโคพันธุ์ที่ใช้ในการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิจัย พัฒนาคุณภาพโคบราห์มันเพื่อให้ได้โคบราห์มันยอดเยี่ยมเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของประเทศไทยจนกลายเป็นโคพันธุ์ไทยบราห์มันและได้กระจายพันธุ์สู่เกษตรกร รวมทั้งการนำโคไทยบราห์มันเหล่านี้มาสร้างสายพันธุ์โคเนื้อที่มีความเหมาะสมกับประเทศไทยก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาโคเนื้อและเกษตรกรต่อไป

โคไทยบราห์มัน จัดว่าเป็นโคที่มีขนาดรูปร่างใหญ่ปานกลาง ตัวผู้หนักประมาณ 800-1000 กิโลกรัม ตัวเมียหนักประมาณ 500-600 กิโลกรัม ทนต่อสภาพแวดล้อมของประเทศไทย การเจริญเติบโตดีกว่าโคพื้นเมือง มีพื้นฐานพันธุ์มาจากโคงานของอินเดีย มีตะโหนก ซึ่งเกษตรกรไทยนิยม แต่มีข้อเสีย คือ เป็นวัวขี้อาย ทำให้มีอัตราการผสมติดต่ำ คุณภาพซากปานกลาง มีไขมันแทรกน้อย เปอร์เซ็นต์ซากเฉลี่ย 58%

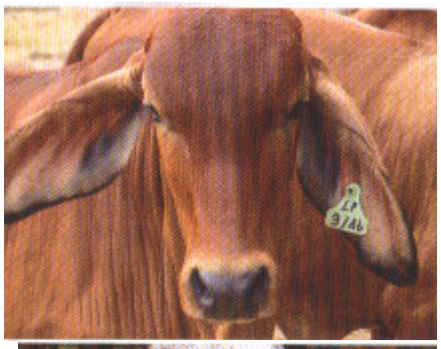

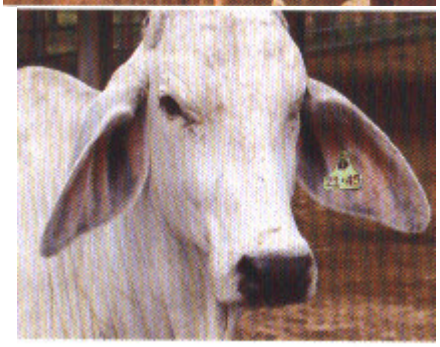

ฝูงโคไทยบราห์มัน
ที่เลี้ยงในทุ่งหญ้า
ธรรมชาติ

ลักษณะพ่อพันธุ์โคไทยบราห์มันสีต่าง ๆ

มาตรฐานของลักษณะประจำพันธุ์โคไทยบราห์มัน

โคไทยบราห์มันแดง

โคไทยบราห์มันแดง

ลักษณะประจำพันธุ์

เขา สีดำ ปลายแหลมโค้งออกด้านข้าง

เท้า บริเวณกีบโค้งมนสีดำ แข็งแรงเหมือนกันทั้งสี่เท้า ส้นเท้าเสมอได้ระดับกับพื้นดิน

จมูกและปาก กว้างและเต็ม รูจมูกกว้างมีเหงื่อตรงปลายจมูกตลอดเวลา บริเวณจมูกและริมฝีปากโดยรอบจะต้องมีสีดำหรืออาจมีสีแดงเรื่อ ๆ แซมบ้างเล็กน้อย

ศีรษะ กว้างดูแข็งแรง หน้าผากโหนกหนา บริเวณหน้าผากโค้งมนลงไปหาลูกตาทั้งสองข้าง สันจมูกตรงโด่งได้สัดส่วน หน้ายาวเล็กน้อย

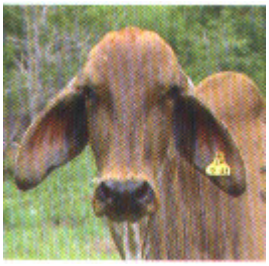

หู ค่อนข้างยาว ปรก และกว้างปานกลาง สามารถเคลื่อนไหวได้ดี

ขอบตา คมเข้มสีดำ

นัยน์ตา กลมโต แจ่มใสเป็นประกาย มีสีน้ำตาลจนถึงดำ ดวงตาทั้งสองข้างวางห่างกันพองาม

ขนตา สีดำ ยาว

ลำตัว ลำตัวงามเรียบกลมกลืนกับส่วนหน้าและส่วนท้ายดี บั้นท้ายลาดเอียงลงทางหางเล็กน้อย มีความลึกพอประมาณรับกับบริเวณซอก ขาหน้าและขาหลัง ดูเรียบร้อยดี หน้าอกกว้างและลึกมองดูเรียบเต็มรับกับบริเวณไหล่ได้ดี สันหลังและเอวกว้าง ได้ระดับจากโคนตะโหนกไปจนถึงกระดูกหัวสะโพกส่วนที่เรียกว่าเอวนั้นต้องหนาและมองดูเรียบมีเนื้อเต็ม ขนสั้นเกรียนมีสีขาวเทาหรือสีแดง

ผิวหนัง ค่อนข้างหลวม และย่น สีดำ สามารถกระตุกได้ โดยเฉพาะบริเวณคอและเหนียงจะมีรอยพับย่นชัดเจน

ตะโหนก มีขนาดใหญ่พอประมาณ ตั้งกึ่งกลางของสันไหล่ ไม่ล้มพับหรือเอียง หนาปานกลาง รูปร่างคล้าย ๆ กับเม็ดมะม่วงหิมพานต์

เหนียงคอ เหนียงหย่อนยานค่อนข้างมาก นับแต่ใต้คางไปจนถึงใต้ท้อง ลักษณะพับซ้อนเป็นหลืบค่อนข้างชัดเจน

หนังสะดือ หย่อนยานค่อนข้างมาก

หนังหุ้มลึงค์ หย่อนยานค่อนข้างมาก

หาง โคนหางค่อนข้างใหญ่และยาว วางได้กึ่งกลางของส่วนท้ายของลำตัว พู่หางจะต้องมีสีดำ สามารถใช้ปัดไล่แมลงได้ดี

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

น้ำหนักแรกเกิด	28-30	กิโลกรัม
น้ำหนักเพศผู้เมื่อโตเต็มที่	800-1000	กิโลกรัม
น้ำหนักเพศเมียเมื่อโตเต็มที่	500-600	กิโลกรัม

ฝูงโคไทยบราห์มันเทาทดสอบสมรรถภาพ

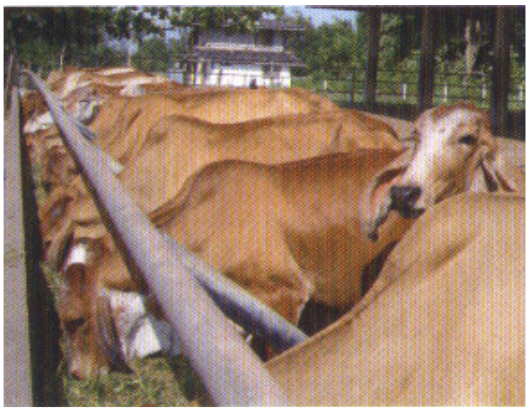

ฝูงโคไทยบราห์มันแดงเพศเมีย

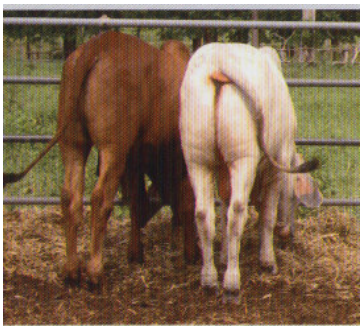

2. โคพันธุ์กบินทร์บุรี

การสร้างพันธุ์โคอเนกประสงค์ที่ให้ผลผลิตเนื้อคุณภาพดี การเจริญเติบโต และให้ผลผลิตน้ำนมในระดับปานกลาง เป็นแนวทางหนึ่งที่น่าให้ความสนใจ โคพันธุ์ซิมเมนทอล เป็นโคที่ให้ผลผลิตเนื้อคุณภาพดี มีการเจริญเติบโตดี ให้ผลผลิตน้ำนมในระดับปานกลางถึงดี โดยโคซิมเมนทอลเพศเมียในประเทศเยอรมันให้ผลผลิตน้ำนมได้ถึง 5,000 กิโลกรัม (ต่อ 305 วัน หรือ วันละ 16.39 กิโลกรัม) ซึ่งสูงกว่าโคเนื้อพันธุ์อื่น ๆ หากใช้โคพันธุ์ซิมเมนทอลในการสร้างพันธุ์ ลูกที่เกิดขึ้นก็มีแนวโน้มที่จะให้น้ำนมได้ครึ่งหนึ่ง คือ วันละ 8 กิโลกรัม กรมปศุสัตว์จึงได้ทำการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างโคพันธุ์ใหม่ที่มีผลผลิตทั้งเนื้อและนม โดยทำการผสมพันธุ์โคซิมเมนทอลและโคพันธุ์ไทยบราห์มัน รวม 2 ชั่วอายุ (generation) จนได้โคเนื้อพันธุ์ใหม่ที่มีเลือดโคพันธุ์ซิมเมนทอล 50% และโคไทยบราห์มัน 50%

ฝูงแม่โครีดนม

โคกบินทร์บุรีที่เลี้ยงในแปลงหญ้า

ฝูงโครุ่นที่ผ่านการทดสอบสมรรถภาพ

2.โคพันธุ์กบินทร์บุรี

การสร้างพันธุ์โคอเนกประสงค์ที่ให้ผลผลิตเนื้อคุณภาพดี การเจริญเติบโต และให้ผลผลิตน้ำนมในระดับปานกลาง เป็นแนวทางหนึ่งที่น่าให้ความสนใจ โคพันธุ์ซิมเมนทอล เป็นโคที่ให้ผลผลิตเนื้อคุณภาพดี มีการเจริญเติบโตดี ให้ผลผลิตเนื้อคุณภาพดี มีการเจริญเติบโตดี ให้ผลผลิตน้ำนมในระดับปานกลางถึงดี โดยโคซิมเมนทอลเพศเมียในประเทศเยอรมันให้ผลผลิตน้ำนมได้ถึง 5,000 กิโลกรัม (ต่อ 305 วัน หรือวันละ 16.39 กิโลกรัม) ซึ่งสูงกว่าโคเนื้อพันธุ์อื่น ๆ หากใช้โคพันธุ์ซิมเมนทอลในการสร้างพันธุ์ ลูกที่เกิดขึ้นก็มีแนวโน้มที่จะให้น้ำนมได้ครึ่งหนึ่ง คือ วันละ 8 กิโลกรัม กรมปศุสัตว์จึงได้ทำการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างโคพันธุ์ใหม่ที่มีผลผลิตทั้งเนื้อและนม โดยทำการผสมพันธุ์โคซิมเมนทอลและโคพันธุ์ไทยบราห์มัน รวม 2 ชั่วอายุ (generation) จนได้โคเนื้อพันธุ์ใหม่ที่มีเลือดโคพันธุ์ ซิมเมนทอล 50% และโคไทยบราห์มัน 50%

มาตรฐานของลักษณะประจำพันธุ์โคกบินทร์บุรี

โคกบินทร์บุรีเพศผู้

โคกบินทร์บุรีเพศเมีย

ลักษณะประจำพันธุ์

เท้า บริเวณกีบเท้าโค้งมนได้รูป มีสีดำ แข็งแรง หนา และส้นเสมอได้ระดับกับพื้นดิน

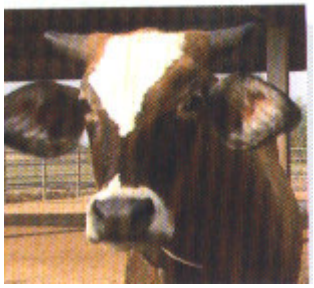

ศีรษะ ศีรษะดูกว้าง แข็งแรง หน้าผากโหนกหนา หน้าค่อนข้างยาวบริเวณหน้าผากโค้งมนลงไปทางตาทั้งสองข้าง สันจมูกตรงและโค่งได้สัดส่วน กลางกระหม่อมเรื่อยลงมาจนถึงสันจมูกจะมีสีขาวตั้งแต่น้อยไปถึงมาก

จมูกและปาก รูจมูกกว้างและเต็ม มีเหงื่อตรงปลายจมูกตลอดเวลาบริเวณจมูกและริมฝีปากจะมีสีน้ำตาล น้ำตาลเข้มจนถึงดำ

หู ค่อนข้างสั้นและกว้าง หูกางไม่ตก

ขอบตา โค้งมนได้รูป มีสีดำ หรือน้ำตาลเข้ม

นัยน์ตา กลมใหญ่ แจ่มใสไม่ขุ่นมัว ตาทั้งสองข้างวางอยู่ห่างกันพองาม

ขนตา ขนตายาวสีดำ หรือสีน้ำตาลอ่อนจนถึงสีน้ำตาลเข้มเข้ม

ลำตัว ลำตัวหนาลึกพอประมาณ ดูเรียบกลมกลืนระหว่างส่วนหน้าและส่วนท้ายหลังตรง สะโพกใหญ่ ไหล่หนา มีขนสั้นเกรียน สีน้ำตาลอ่อนจนถึงน้ำตาลเข้ม

เหนียงคอ เหนียงคอหย่อนยานเล็กน้อยมีรอยพับปานกลาง นับตั้งแต่ใต้คางเรื่อยลงไปจนถึงหน้าอก

ผิวหนัง หลวมยืดหยุ่น กระตุกได้ ส่วนใหญ่จะมีสีน้ำตาลอ่อนถึงน้ำตาลดำ

ตะโหนก ส่วนใหญ่เรียบ ถึงมีเพียงเล็กน้อย ตั้งบนกึ่งกลางของสันไหล่

หนังสะดือ ชิดพื้นท้อง และหย่อนยานเพียงเล็กน้อย

หนังหุ้มลึงค์ ชิดพื้นท้อง และหย่อนยานพอประมาณ หากหนังหุ้มลึงค์หย่อนยานมากถือว่าเป็นลักษณะที่ไม่พึงประสงค์

หาง โคนหางค่อนข้างใหญ่และยาว วางได้กึ่งกลางของส่วนท้ายลำตัว ที่พู่หางจะมีสีครีม น้ำตาล น้ำตาลเข้มจนถึงดำ และดำ

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

น้ำหนักแรกเกิด	29-35	กิโลกรัม
น้ำหนักเพศผู้เมื่อโตเต็มที่	800-900	กิโลกรัม
น้ำหนักเพศเมียเมื่อโตเต็มที่	500-650	กิโลกรัม
ความสามารถในการให้น้ำนม	7	กิโลกรัม/วัน
เปอร์เซ็นต์ซาก	54-56	%

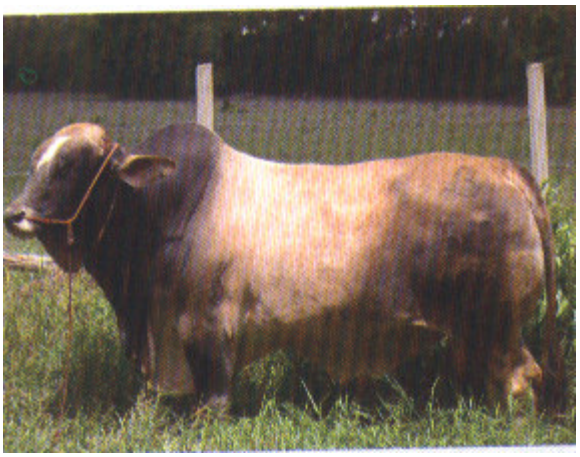

พ่อพันธุ์โคกบินทร์บุรี

แม่พันธุ์เลี้ยงลูกอ่อน

ลูกโคหย่านม

โครุ่นเลี้ยงทดสอบสมรรถภาพ

3.โคพันธุ์ตาก

ฝูงโครุ่นพันธุ์ตาก

ประเทศไทยได้มีการนำเข้าโคเนื้อคุณภาพดีจากต่างประเทศเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ทั้ง ๆ ที่น่าจะผลิตได้เองภายในประเทศ กรมปศุสัตว์ได้มีโครงการสร้างโคพันธุ์ตาก เพื่อเป็นโคที่ให้เนื้อคุณภาพสูง มีการเจริญเติบโตดี โดยการนำเอาข้อดีของโคทั้ง 2 พันธุ์ เข้ามารวมไว้ในพันธุ์เดียวกัน พันธุ์แรก คือ พันธุ์ชาร์โรเล่ส์ ซึ่งเป็นโคยุโรปที่มีอัตราการเจริญเติบโตสูงให้เนื้อคุณภาพดี เปอร์เซ็นต์ซากสูง พันธุ์ที่ 2 คือพันธุ์ไทยบราห์มัน ซึ่งเป็นโคเลือดอินเดียที่มีความดีเด่นในเรื่องการทนร้อน ทนโรค และแมลงได้ดี โดยคาดหวังว่าโคพันธุ์ตากจะเป็นโคพันธุ์ใหม่ที่ช่วยเพิ่มศักยภาพการผลิตโคเนื้อของประเทศไทย โดยเฉพาะธุรกิจโคขุนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นกรมปสุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้มอบหมายให้ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตากเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการโครงการสร้างโคเนื้อพันธุ์ตากมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา โดยมีสถานีวิจัยทดสอบพันธุ์ในภาคเหนือตอนล่างได้แก่ สถานีฯพิษณุโลก และนครสวรรค์ร่วมดำเนินการ

โคพันธุ์ตากเป็นพันธุ์โคเนื้อที่สร้างขึ้นใหม่จากการผสมพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์ให้เป็นโคที่เติบโตเร็วในสภาพแวดล้อมการเลี้ยงดูของประเทศไทย มีสายเลือดโคพันธุ์ชาร์โรเล่ส์ 62.5% โคพันธุ์ไทยบราห์มัน 37.5% ให้เนื้อคุณภาพดีที่สามารถสนองความต้องการของตลาดโคชั้นสูง ได้แก่ ภัตตาคารและโรงแรมชั้นนำ ทำให้ทดแทนการนำเข้าเนื้อโคคุณภาพดีจากต่างประเทศได้

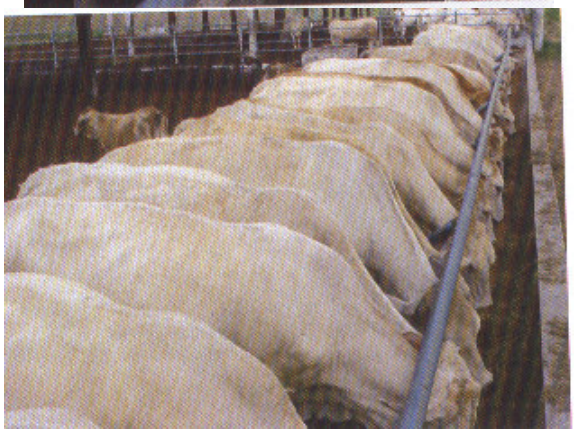

ฝูงโคตากรุ่นที่ขุนในคอก

มาตรฐานของลักษณะประจำพันธุ์โคตาก

โคพ่อพันธุ์ตาก

โคแม่พันธ์ตาก

ลักษณะประจำพันธุ์

เท้า ข้อเท้าใหญ่ สั้น แข็งแรง บริเวณกีบโค้งมนได้รูป แข็งแรง สีน้ำตาลอ่อน หรือสีเทาดำ ส้นเท้าเสมอได้ระดับกับพื้นดิน

ศีรษะ หน้าผากกว้าง หน้าสั้น สันจมูกไม่โด่ง หน้าผากโค้งมนได้รูป

จมูกและปาก รูจมูกกว้าง ปลายจมูกชุ่มตลอดเวลา บริเวณจมูกและริมฝีปากโดยรอบจะมีสีน้ำตาลอ่อนจนถึงเทาดำ

หู หูกาง ขนาดเล็กและสั้นพอสมควร

นัยน์ตา สีดำ ดวงตาแจ่มใสเป็นประกาย วางอยู่ห่างกันพอควร

ขอบตา เรียวเล็กสีน้ำตาลอ่อน จนถึงน้ำตาลเข้ม

ขนตา สีครีมหรือน้ำตาลแดง

ลำตัว ลำตัวยาว อกกว้างและลึกมาก หลังตรง สะโพกใหญ่ ไหล่หนา คอสั้นใหญ่ หนา ขาใหญ่สั้นและแข็งแรง มีกล้ามเนื้อมาก ลำตัวมองดูมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนมีลักษณะสั้นเกรียน สีขาวครีม หรือน้ำตาลอ่อน

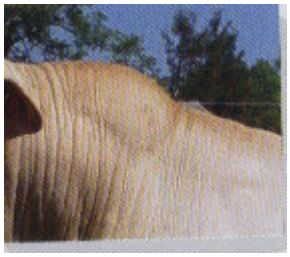

ผิวหนัง สีครีม น้ำตาลอ่อน หลวมยืดหยุ่น

ตะโหนก มีเพียงเล็กน้อย ตั้งอยู่บนกึ่งกลางของสันไหล่

เหนียงคอ เหนียงหย่อนยานพอสมควร นับตั้งแต่ใต้คางไปจนถึงใต้ท้อง มีลักษณะเป็นหลืบพับไปพับมาเล็กน้อย และค่อนข้างหนา มีเหนียงติดบริเวณลำคอค่อนข้างมาก

หนังสะดือ หย่อนยานพอสมควร

หนังหุ้มลึงค์ หย่อนยานพอสมควร

หาง โคนหางใหญ่และยาว วางได้กึ่งกลางของส่วนท้ายของลำตัว พู่หางมีสีครีมจนถึงน้ำตาลอ่อน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

น้ำหนักแรกเกิด	29-32	กิโลกรัม
น้ำหนักเพศผู้เมื่อโตเต็มที่	800-1000	กิโลกรัม
น้ำหนักเพศเมียเมื่อโตเต็มที่	500-600	กิโลกรัม
เปอร์เซ็นต์ซาก	60-63	%

โคแม่-ลูกพันธุ์ตาก

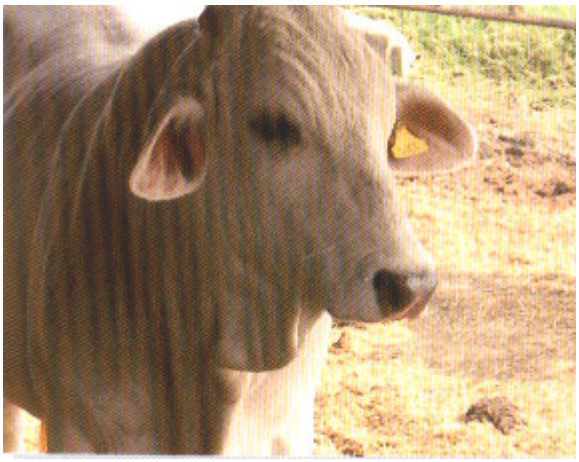

โครุ่นพันธุ์ตาก

เอกสารอ้างอิง

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2530. รวมเรื่องโคเนื้อ. โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 433 น.

งานโคเนื้อ. ม.ป.ป. โครงการปรับปรุงคุณภาพโคพื้นเมือง. กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์, กรุงเทพฯ.

จรัล จันทลักขณา และผกาพรรณ สกุลมั่น. 2543. วัวชนกับคนใต้. ศูนย์วิจัยและพัฒนาการผลิตกระบือและโค สถาบันสุวรรณวาจกกสิกิจฯ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ. 352 น.

ตรีพล เจาะจิตต์. 2527. การเลี้ยงสัตว์ใหญ่. คณะเกษตรศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีอาชีวะนครศรีธรรมราช, นครศรีธรรมราช. 423 น.

นิรนาม. 2546. ตำนานพระโคพระแก้วคืออะไร. แหล่งที่มา : www.crma.ac.th/histdept/articles/thai-cambodia.htm. 12 มิถุนายน 2547.

นิรนาม. ม.ป.ป. วันพืชมงคล. แหล่งที่มา : www.pop.pop.co.th/travel/newsdetial.phtml. 12 มิถุนายน 2547.

นิรนาม. ม.ป.ป. วันพืชมงคล. แหล่งที่มา : www.bpk.ac.th/Sentimental/Academicaffairs/Kingday2.htm. 12 มิถุนายน 2547.

นิรนาม. ม.ป.ป. บทคัดย่อ. แหล่งที่มา : www.huso.buu.ac.th/cai/Sociology/cambodia.abstract.html. 12 มิถุนายน 2547.

นิรนาม. ม.ป.ป. วันสำคัญ . แหล่งที่มา : www.tungsong.com./Modify-lifesgcity/LifeTsgCity/DigitalLibrary/Importantdays/PartMongKon_Day.html. 12 มิถุนายน 2547.

นิรันดร โพธิกานนท์ และ สุวัฒน์ รัตนรณชาติ. 2536. โคขาวลำพูน. ภาควิชาสัตวบาล คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

ยอดชาย ทองไทยนันท์. 2546. การเลี้ยงโคเนื้อเชิงธุรกิจ. กลุ่มวิจัยและพัฒนาโคเนื้อ กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์, กรุงเทพฯ. 192 น.

ศรเทพ ธัมวาศร. 2539. การเลี้ยงโคเนื้อ แนวทางการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรไทย. ภาควิชาสัตวบาล คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ. 360 น.

สถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์พะเยา และ สถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์แพร่. ม.ป.ป. โครงการปรับปรุงคุณภาพโคขาวลำพูน. กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์, กรุงเทพฯ.

Akerman, J.A. 1982. American Brahman : A History of the American Brahman. American Brahman Breeders Association Houston. Texas. USA. 384 p.

ผู้รวบรวมและเรียบเรียง

คุณสมมาตร สุวรรณมาโจ

คุณปิยะศักดิ์ สุวรรณี

คุณสมพร โชคเจริญ

คุณชำนาญ ดงปาลี

คุณเยาวลักษณ์ เปรี่ยมงูเหลือม

ภาพประกอบ

คุณเกรียงเดช	สำแดง	คุณวินิจ	คำสังข์
คุณเทิดศักดิ์	อินทรรักษ์	คุณมังกร	วงศ์ศรี
คุณอำนวย	พุทธรัตนัง	คุณระติศักดิ์	แซ่ฉั่ว
คุณบังคม	โตแป้น	คุณประพฤทธิ์	จงใจภักดิ์
คุณอรณี	บัวรัตน์		

ที่อยู่

กลุ่มวิจัยและพัฒนาโคเนื้อ
กองบำรุงพันธุ์สัตว์
กรมปศุสัตว์ ถ.พญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทรศัพท์ 0-2653-4444 ต่อ 3223, 3224
โทรสาร 0-2653-4922
www.dld.go.th/breeding

พิมพ์ครั้งที่ 1 : สิงหาคม 2547
จำนวน : 500 เล่ม
หนา : 52 หน้า
พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด